

Kumbona e së Diellës

KRYEDIOQEZA METROPOLITANE SHKODËR - PULT

Nr.11/12, Nëntor - Dhjetor 2024

Editorial

Me këtë numër të revistës sonë, përfundon botimi i Kumbonës së Diellës, organ informativ dhe kulturor i Arqidioqezës sonë të Shkodër-Pultit.

Merita e këtij mjeti komunikimi ishte para së gjithash se rikuperoi atë që etërit tanë kishin filluar me kaq entuziazëm (si mund të mos e kujtojmë Kardinal Mikel Koliqin?) përpara komunizmit, të bindur se po i ofronin popullatës katolike të Shkodrës një komunikim të gjallë mbi aktivitetet e Kishës. Ishin vite në të cilat dimensionin kulturor i lidhur me aspektin baritor po merrte një drejtim të ri, duke përdorur mjetet më të përshtatshme të komunikimit: mjafton të mendojmë për shtypshkronjat e ndryshme, për aktivitetet teatrale dhe muzikore të Jezuitëve dhe të Françeskanëve, si edhe për iniciativën e lavdërueshme të kinemasë në Tiranë, vepër e të Lumit tonë Martir Shtjefën Kurti.

Kisha gjithmonë ka kërkuar format më të përshtatshme të komunikimit për t'ia çuar Lajmin e Mirë të Ungjillit të gjithëve, duke e përditësuar atë me historinë aktuale. Edhe revista jonë i ka shërbyer këtij qëllimi duke mbledhur kronika, artikuj me interes kulturor, komente dhe lajme të dobishme për katolikët. Pas komunizmit Revista rifilloi në vitin 1992 nga Imzot Zef Simoni dhe vazhdoi për vite me radhë derisa ai vdiq.

Kësaj i kemi shtuar edhe një revistë tjetër, të cilën nuk mund të mos e përmend këtu, "Fjala e paqes", lindur pothuajse në fillim të shërbimit tim ipeshkvnor, me synimin për të dokumentuar sidomos lajmet e ngjarjeve që kishin të bënin me Dioqezën dhe, në mënyrë të veçantë, ngjarjet e lidhura me angazhimin tonë si katolikë në mbrojtje të drejtësisë dhe të paqes.

Për një ruajtje më të mirë dhe më të përshtatshme, prej disa kohësh kam menduar që të lidh si Kumbonën e së Diellës (edhe vitet përpara komunizmit, të cilat i gjetëm dhe që besimtarët i kishin marrë nga depozitat e shtetit që i kishte sekuestruar), ashtu edhe Fjalën e Paqes nga shtatori i vitit 1999 deri në vitin 2020. Këto kopje të lidhura do t'u dhurohen bibliotekave të ndryshme shtetërore dhe kishtarë. I falënderoj të gjithë bashkëpunëtorët dhe Motrat Klarise të Manastirit "Shën Kiara" në Shkodër për punën e madhe të lidhjes së këtyre revistave.

Pastaj, pak nga pak u shtuan edhe mjete të tjera kulturore të nevojshme për shpalljen e Ungjillit në kohët tona: Radio Maria, faqja e internetit dhe rrjetet e ndryshme sociale, Muzeu Dioqezan, Galeria e Arteve "Lin Delja" dhe Salla e veshjeve liturgjike. Është duke u punuar për krijimin e një Biblioteke, e cila me siguri do të hapet së shpejti.

Uroj që angazhimi për t'i shërbyer Ungjillit nëpërmjet medias të mos përfundojë këtu, por jam i bindur se ky angazhim duhet të përfshijë një numër më të madh priftërinjsh, rregulltarësh dhe laikësh për një apostull më domethënës.

Sinqerisht, nuk e di nëse kjo revistë do të botohet më - shpresoj sqerisht - dhe nuk e di se në çfarë forme; mbetet e vërtetë se ne nuk mund ta përjashtojmë veten nga shpallja e Ungjillit, duke e bërë atë gjithnjë e më aktuale për epokën dhe bashkëkohësit tanë. Shtytja që Sinodi i fundit i Ipeshkvijve po u jep bashkësive tona na çon në një angazhim të përtërirë në këtë drejtim.

Tani po ju lë në shoqërinë e faqeve të këtij numri, kushtuar kryesisht ngjarjes së Lumnimit të Martirëve tanë, Atë Luigj Paliqit dhe Dom Gjon Gazullit, dhe në dorë të këtyre të Lumëve tanë.

4
6
8
11
15
23

18
20
25
26
29
30
31
32

KUMBONA E SË DIELLËS

Viti XXXVII, nr. 7/8 (585 - 586) Nëntor - Dhjetor 2024

Revistë Fetaro-Kulturore

Drejtues

Imzot Angelo MASSAFRA

Redaksia:

Imzot Angelo MASSAFRA

K

Grafika:

Z.Luigj Mila

Adresa:

Arqipeshkvia Shkodër

Sheshi Gjon Pali II

Tel. 0222-42764

e-mail: infokksh@gmail.com

www.kishakatolikeshkoder.com

KRYEDIOQEZA METROPOLITANE SHKODËR - PULT

Kaloi në amshim Don Gianfranco Cadanelli

DON GIANFRANCO CADENELLI

Lindi në Brescia më 25.10.1955, nga famullia e Vobarnos. U shugurua prift në Brescia më 09.06.1979. Zëvendës famullitar në Roé Volciano (1979-1984); zëvendës famullitar në Montichiari (1984-1989); zëvendës rektor i seminarit për ciklin e sipërm trevjeçar (1989-1993); zëvendës famullitar për festat në famullitë e Pertiche në Valle Sabbia (1993-1998); zëvendës famullitar për festat në Carcina (1999-2000); zëvendës rektor i Seminarit Teologjik (1993-2001); bashkëpunëtor priftëror në Bovegno (2000-2001); zëvendës rektor i Komunitetit të Thirrjeve Rinore (2001-2002); administrator famullitar në Armo, Bollone, Magasa, Moerna dhe Turano (2001-2002); "Fidei Donum" në Shqipëri (2002-2024), ku mban rolin e famullitarit në rajonin e Matit, zëvendës i përgjithshëm i dioqezës së Rrëshenit dhe atë shpirtëror Seminarit Kombëtar "Zoja e Këshillit të Mirë" në Shkodër.

Homelia në ditën e funeralit nga Imzot Gjergj Meta- Ipeshkëv I Rrëshenit

Të dashur vëllezër e motra

Të dashur familjarë të don Gianfranco-s,
Miq e dashamirë,

“Shpirtrat e të drejtëve janë në dorën e Hyjit dhe ata s'do t'i prekë kurrëfarë vështirësie e vdekjes”. Këto fjalë nga libri i Urtisë ndiej se përshkruajnë më së miri muajt e fundit të jetës së don Gianfranco-s tonë. Ai e përjetoi sëmundjen dhe vdekjen e tij si një i drejtë dhe u shua si një qengj, pa bërë zë e pa u ankuar. Një i drejtë në Shkrimin e Shenjtë është dikush që jeton sipas vullnetit të Hyjit. E don Gianfranco ishte një i tillë.

Në shenjtërit, sikurse thotë Benedikti XVI, gjejmë deshmitarët dhe interpretuesit më të mirë të Fjalës së Hyjit. Mund të them nga thellësia e shpirtit se Don Gianfranco me jetën e tij ka qene një dëshmitar dhe një interpretues i shkëlqyer i lumnive që sapo dëgjuam nga Ungjilli i shën Mateut. Në jetën dhe vdekjen e tij, ne që e kemi njohur, kemi parë e përjetuar lumnitë, të mishëruara në një njeri. Jeta e tij ishte një lumni e mishëruar, një Ungjill i mishëruar.

Domi jonë na mësoi shumë e la pa vetes një trashëgimi të veçantë e shumë të pasur. Po çfarë na mësoi don Gianfranco neve të gjithëve?

Ai na mësoi se si të jemi e të sillemi si *njerëz*. Durimi, gjykimi i urtë, afërsia me gjithkënd, aftësia për të dëgjuar, korrekhtësia në çdo lloj marrëdhënie e shumë virtyte të tjera e bënë don Gianfranco-n një njeri të plotësuar.

Ai na mësoi se si të jemi *të krishterë*. Besimi i tij, shpirti i lutjes, dora e shtrirë për më të varfërit,

pa asnjë dallim, shpirti i dialogut me të gjithë, zelli për Ungjillin e dashuria për Kishën e bënin atë një të krishterë shembullor dhe një mësues të shpirtit e të besimit për të gjithë ne.

Ai na mësoi si të jemi *meshtarë*. Dëshmia e jetës, gatishmëria për të dëgjuar rrëfimet dhe shpirtrat e trazuar, zelli për të kumtuar Ungjillin, për të kremuar sakramentet, për të vizituar familjet dhe të sëmurët, për t'i dhënë vajimin atyre që niseshin për kah jeta e amshuar, për t'u ardhur në ndihmë çifteve të reja që kërkonin sakramentet, pa u nervozuar, por me durim, dashuri dhe shpirt shërbimi, e bënin një famullitar e meshtar shembullor për çdo meshtar që do t'i thotë vetes i tillë.

Ai na mësoi si të jemi *misionarë* sipas zemrës së Krishtit në popullin shqiptar. Mësoi gjuhën në mënyrë të përsosur. Përsosmëria e një gjuhe nuk qëndron te sasia e fjalëve që di, por në kuptimin e shpirtit të një populli, sidomos të më të varfërve e të atyre që shprehen vetëm me gjuhën e thjeshtë të zemrës.

Ai nuk përçmoi fenë e thjeshtë të njerëzve në emër të një lloj intelektualiteti arrogant, u mishërua me traditat shqiptare e nuk i përçmoi kurrë ato, nuk pa asnjëherë ndasi etnike, religjioze apo racore. Po ashtu ai respektoi edhe fenë e të tjerëve duke jetuar në një ambjent plurifetar me myslimanë e ungjillorë.

Nuk do ta harroj kurrë gjestin e një djali mysliman nga Suçi që kishte sjellë qershia nga Greqia, në një kohë që qershitë kishin mbaruar, vetëm për don Gianfranco-n, duke e quajtur “famullitari ynë”. Por mbi të gjitha ai e jetoi misionin jo si diçka që ai sillte, por si diçka që ai e gjente tashmë e nga e cila ai më së pari merrte dhe mësonte. Fjalët e fundit të miat me don Gianfrancon kanë qenë këto: “Faleminderit don Gianfranco që je këtu me ne!” – i thashë unë.

“Të mirën që kam marrë dua ta kthej” – m'u përgjigj ai. Ky është shpirti misionar që di të falenderojë Zotin dhe njerëzit të cilëve u shërben. Në testamentin e tij, që do ta lexojmë në fund, ai u drejtohet familjarëve dhe njerëzve që u ka shërbyer. Atyre u kërkon falje e ata falenderon.

Çfarë shembulli! Çfarë shembulli I jashtëzakonshëm!

Don Gianfranco së fundi na mësoi se si jetohet jeta duke e dhuruar atë, sipas Ungjillit. Prania juaj sot, mesazhet e pafundme që kanë ardhur, na kanë treguar se jeta e dhënë për dashuri është një jetë e fituar që jep fryt e ky fryt mbetet, përgjithmonë.

Të dashur miq,

Don Gianfranco ka nisur udhëtimin e tij drejt Mbretërisë së cilës ai aq shumë i shërbeu në tokë. Për ne sot nis një rrugëtim pa don Gianfrancon në këtë tokë, ku e patëm apostull, por nis një rrugëtim tjetër në të cilin don Gianfranco-n e kemi ndërmjetësues në qiell.

Pusho në paqe don Gianfranco e lutu për ne!

**HOMELIA E IMZOT ANGELO MASSAFRA
MESHA PËR NXËNËSIT, STUDENTËT DHE MËSUESIT
29 tetor 2024**

Jemi ende duke hedhur hapat e parë në vitin e formimit që sapo ka filluar dhe është koha e duhur për t'ia kushtuar Zotit ecjen tuaj formuese. Po, shumë të dashur të rinj dhe shumë të dashur mësues, është e rëndësishme që t'ia referojmë Zotit çdo gjë në jetën tonë, veçanërisht angazhimin tonë formues.

Është e rëndësishme për ju të rinj, sepse kjo është koha në të cilën ju vendosni themelet e zhvillimit të “farës”, që Hyji ka hedhur në “fushën” tuaj, duke ju lënë përgjegjësinë për ta bërë atë të rritet dhe të piqet... por me angazhimin që ta mbani mend gjithmonë se, vetëm me Zotin, kjo rritje dhe kjo pjekje është e mundur.

Por është gjithashtu e rëndësishme për ju mësues që t'ia kushtoni Hyjit këtë kohë në të cilën është vënë në duart tuaja përgjegjësia e madhe për të shoqëruar, si një fermer i vëmendshëm dhe respektues, kohët e pjekjes dhe të rritjes së kësaj “fare” të destinuar të zhvillohet për të qenë, që tani, por sidomos në të ardhmen, një bimë e shëndetshme. Dhe në këtë detyrë duhet të mbani mend gjithmonë se, si fermerë, ju përfaqësoni, në një farë mënyre, Hyjin për nxënësit e studentët tuaj.

Pra, le të udhëhiqemi nga liturgjia që Kisha në mënyrë provanore na bën që të kremtojmë sot. Dhe do të nisesha nga antifona fillestare e këtij kremtimi, që, për shkak të këngës, nuk e dëgjuam. Jua propozoj,

pikërisht si pikënisje për këtë reflektim: *“Le të gladojë zemra e atyre që preferojnë Zotin. Kërkoni Zotin fuqinë e tij, gjithmonë dhe gjithmonë fytyrën e tij”*. Reflektimi i parë ka të bëjë me gëzimin! Gjithçka që bëjmë është për të qenë të gëzuar... disa do të thoshin për të qenë të lumtur; në realitet duhet të pranojmë faktin se lumturia nuk i përket kësaj jete, sepse ajo është diçka

jashtëzakonisht e lartë dhe e përsosur, që nuk mund të ekzistojë në një botë që i nënshtrohet papërsosmërisë. Në vend të kësaj, mund të ketë gëzim.

Fatkeqësisht shumë, veçanërisht shumë të rinj, mendojnë se gëzimi qëndron në të pasurit, në kënaqësinë dhe në fuqinë: ngjarjet e ndryshme që shohim apo dëgjojmë na tregojnë qartë se personat, ekzistenca e të cilëve sillet rreth këtyre tri gjërave, i shkaktojnë vetes shumë të këqija dhe bëhen shkak për shumë të këqija të tjera: grabitje, vrasje, grupe kriminale, familje të shkatërruara, padrejtësi private dhe sociale, korrupsion në të gjitha nivelet, etj. Të gjitha këto gjëra nuk sjellin gëzim.

Megjithatë, gëzimi, shumë të dashur, konsiston në kërkimin e Zotit, të fuqisë dhe të fytyrës së tij. Gëzimi është vetëm te Hyji. Në fakt, ata që kërkojnë Hyjin shumë shpejt e kuptojnë se çdo gjë materiale (edhe dashuritë njerëzore) janë të destinuar të ndryshojnë dhe të zhduken; vetëm Hyji është i përjetshëm dhe vetëm Hyji nuk zhgënjën kurrë. Ju ftoj të krahasoni fytyrën e një murgeshe të mbyllur në klauzurë që ka lënë gjithçka për Hyjin dhe fytyrën e çdo personi të famshëm: menjëherë do të vini re ndryshimin dhe do të shihni se ku qëndron gëzimi i vërtetë.

Pra, nëse Hyji është gëzimi i vërtetë, kjo do të thotë se është e rëndësishme që t'i drejtojmë të gjitha angazhimet tona dhe të gjitha përpjekjet tona në këtë jetë kah Ai. Ka shumë mënyra të mundshme për ta përmbushur veten: është martesë (më e përhapura), priftëria, jeta e kushtuar në bashkësi apo privatisht etj. Por nëse në secilën prej këtyre formave të jetës Hyji nuk është qendra dhe qëllimi përfundimtar, atëherë nuk mund të ketë gëzim të vërtetë.

Pra, edhe në angazhimin tuaj të tanishëm si nxënës, studentë dhe mësues, nëse nuk përpiqeni ta përmbushni veten duke e ditur se Hyji është qendra juaj dhe qëllimi juaj përfundimtar, rrezikoni ta humbni këtë kohë të çmuar, e cila është në duart tuaja dhe i është besuar përgjegjësisë suaj të ndërsjellë.

Në Ungjill Jezusi na foli për mbretërinë e Hyjit; imagjinoni se çfarë mund të kishte kaluar në mendjet e bashkëkohësve të tij kur dëgjuan Jezusin të fliste për Mbretërinë: ata menduan për një Mbret politik që mund të krijonte një shoqëri të lirë nga persekutimi dhe skllavëria, siç bënë romakët.

Por Jezusi po fliste për diçka tjetër. Mbretëria e Hyjit është si një “farë”: ajo tashmë është këtu, është e pranishme, tani duhet vetëm ta rrisim atë. Mbretëria e Hyji është si “tharm”: ajo tashmë është këtu, është e pranishme, tani duhet vetëm t’i lëmë kohë që të vijë.

Në fakt, mund të themi se ne jemi ajo farë që Zoti e hodhi në tokë për të dhënë fryt dhe ajo maja që Zoti e hodhi në miell për ta bërë atë që të mbrujë. Jezusi dëshiron të na thotë, në fund të fundit, se Zoti është i pranishëm në jetën tonë, por varet nga ne, nga përgjegjësia jonë, që ta lejojmë atë që të veprojë.

Dhe gati sikur të donte ta bënte më të qartë mesazhin e Jezusit, Shën Pali i jep bashkësisë së krishterë të Efesit disa udhëzime në lidhje me jetën martesore: fillon me një deklaratë se si duhet të jetë lidhja midis një burri dhe një gruaje të krishterë, pastaj vendos në qendër Krishtin si model dhe përfundimisht justifikon realitetin martesor të krishterë në dritën e këtij modeli.

Pa dashur që të hyjmë në detajet e këtij mësimi mbi martesën e krishterë, le të përpiqemi ta zbatojmë këtë metodë në jetën tonë.

Unë jam një nxënës i krishterë. Detyra ime është ta edukoj veten jo vetëm nga pikëpamja e përmbajtjes, por edhe të kuptoj se si duhet të jetoj mirë dhe se si duhet të jem në gjendje ta përmbush veten duke përfutur nga përmbajtjet që më janë përçar nga mësuesit e mi. Por kush është modeli im? Natyrisht, nëse jam i krishterë, modeli im është Krishti. Çfarë bëri Krishti? Ai e përmbushi misionin e tij në këtë botë duke iu bindur me guxim dhe me një ndjenjë të madhe përgjegjësie detyrës që Ati i besoi, duke bërë gjithçka me dashuri dhe për dashuri dhe duke i mësuar të tjerët që të bëjnë të njëjtën gjë. Nëse Jezusi ka bërë kështu, kështu duhet të bëj edhe unë, nëse jam i krishterë.

E njëjta gjë vlen edhe për mësuesit, detyra e të cilëve është t’i shoqërojnë nxënësit në pjekurinë e tyre njerëzore, kulturore dhe profesionale. Por nëse jam një mësues i krishterë, pika ime e referencës duhet të jetë Krishti, i cili jo vetëm përçoi përmbajtje, por edhe u bë model, duke e vënë në praktikë përmbajtjen e mësimin të tij, me dashuri dhe për dashuri. Nëse Jezusi ka bërë kështu, kështu duhet ta bëj edhe unë, nëse jam i krishterë.

Pra, sot, në fillimin e një viti të ri shkollor, të gjithë kemi një model për të ndjekur: Jezusin. Të gjithë e dimë se kemi në dorë përgjegjësinë për të realizuar, nëpërmjet edukimit tonë, mbretërinë e Hyjit që është gjëja më e rëndësishme dhe është i vetmi që mund të na japë lumturinë e vërtetë. Çdo gjë tjetër nuk llogaritet!

Ju siguroj se nëse e bëni këtë sot ju do të ndërtoni të ardhmen tuaj personale, por edhe të shoqërisë në të cilën do të jetoni nesër... dhe vetëm Zoti e di se sa shumë ka nevojë shoqëria jonë që të realizohet mbretëria e Zotit.

Atëherë sot, kur themi lutjen “Ati ynë”, ju kërkoj që t’i kushtoni vëmendje të veçantë fjalëve “ardhtë mbretëria jote” dhe të kujtoheni në atë moment se mbretëria është tashmë e pranishme dhe se ne duhet të jemi të gatshëm për ta ndërtuar atë me ndihmën e Hyjit.

Atij i qoftë nderi dhe lavdia në shekuj të shekujve.

Amen.

Moter Marjeta Gjoka
Punëtore e Vogel e Zemrave të Shenjta

PERSONI NJERËZOR HAPËSIRË E PRIVILEGJUAR E SHPRESËS

«[...] *Ata që shpresojnë në Zotin, përtëriten në fuqi, marrin krahë porsë shqiponja, vrapojnë e nuk lodhen kurrë, ecin edhe kurrë nuk meken*» (Is 40, 31).

Shpresa është ajo që e karakterizon dhe e dallon njeriun nga qeniet e tjera, ashtu si dhe arsyeja, liria, kultura, gjuha, shkenca dhe teknologjia. Është karakteristik e veçantë për njeriun, sepse ai është një qenie jo e plotë në lëvizje të vazhdueshme, në tension të vazhdueshëm drejt së ardhmes. Kjo është një e vërtetë për individin dhe për njerëzimin në përgjithësi. Në fakt, ekziston një krijim i njerëzimit gjatë shekujve dhe ka gjithashtu një krijim i njerëzve individualë gjatë gjithë ekzistencës së tyre. Prandaj bëhet fjalë për një lëvizje në të cilën qenia njerëzore e kapërcen vetveten, duke kapërcyer sistematikisht veten në gjithçka që është dhe që ka fituar, në gjithçka që dëshiron, mendon dhe arrin. Në bazë të këtij dinamizmi të thellë, ky tension le të jetë shpresa për një të ardhme më të mirë. Është, si të thuash një e ardhme e gdhendur tashmë që nga embrioni në brendësi të personit, në strukturën e tij më të thellë.

Njeriu ka një të ardhme që i është dhënë ndaj vetes dhe gradualisht e kupton atë si një detyrë që i është caktuar për të bërë në jetë, i shqetësuar ai kërkon pandërprerë brenda vetes dhe mjedisit që e rrethon, të japë një përgjigje shprese, «jini gjithmonë të gatshëm t'i jepni përgjegje gjithsecilit që prej jush kërkon arsyen e shpresës që është në ju» (1Pjt 3, 15).

Njeriu duhet të shpresojë në Hyjin e jo në shpresa abstrakte

Njeriu që konsiderohet “hapësirë e privilegjuar e shpresës” ai duhet të mësojë të shpresoj, në

shpresë duhet të jetë i sjellshëm, edukimi për shpresën mund të jetë i kuptuar si një fillim i vërtetë.

Qenia njerëzore shfaqet në krijim si “hapësirë e privilegjuar e shpresës”, e depozituar tek ai nga vetë Zoti në momentin e krijimit të saj. Jeta, gjatë gjithë hapësirës së ekzistencës personale të secilit, është e orientuar drejt realizimit të kësaj shprese. Jeta bëhet në një farë kuptimi, një lloj arene në të cilën njeriu lufton vazhdimisht në “arsye” të shpresës që është tek ai dhe mban anë kundër çdo pseudoshprese që e distancon nga e vërteta e vetvetes dhe e vërteta përfundimtare e së ardhmes së tij. Opsioni që njeriu i bën vetes dhe të ardhmes së tij detyrimisht kalon përmes detyrës së ngushtë dhe shqetësuese të identifikimit të “arsyeve për shpresë”, më pas modelimit të të gjithë të menduarit, të folurit dhe veprimit.

Për të ilustruar më mirë thellësinë e diskutimit mbi njeriun, “hapësirën e privilegjuar të shpresës”, një referencë e shkurtër më duket e dobishme.

Autoret që flasin lidhur me shpresën dhe arsyet që e shtyjnë atë, janë **Ernst Bloch dhe Gabriel Marcel**, ata

na ofrojnë propozime dhe zgjidhje të kundërta.

Siç dihet, filozofi marksist **Ernst Bloch**, në tekstin e tij të famshëm **Prinzip Hoffnung**, u përqendrua te njeriu si parim i shpresës. Autori gjerman e konsideron njeriun në thelb një qenie që projekton veten drejt asaj që nuk është ende, “krijesës në thelb që shtrin dorën drejt të mundshmes që ka përpara”, (BLOCH ERNST, *Parimi i shpresës* I, Garzanti, Milano 1994, 13). Për **Bloch** shpresa merr një karakter imagjinar dhe paraqitet në fund të fundit, si fryt i planifikimit natyror njerëzor. Të shpresosh këtu do të thotë të imagjinosh dhe thuajse të ëndërrosh për një të ardhme që ende nuk është përmbushur, si për botën e jashtme dhe për egon në jetën e saj të brendshme. Në fund të fundit, është shpresa që lind në thelb nga vëzhgimi i kontradiktave të “botës ekzistuese shoqërore”, një shpresë e cila e gjen jo vetëm origjinin e saj në histori, por edhe në realizimin e plotë. Themeli përfundimtar i shpresës nuk banon në asgjë tjetër veçse në përvojën e ndërtimit të “Jerusalemit tokësor” realizohet në të ashtuquajturën demokracia e socializmit real. **Bloch** bën një përpjekje për të hequr elementin e gravitetit dramatik nga realiteti i vdekjes dhe merr arsyetimin e lashtë dhe të njohur epikurian, sipas të cilit njeriu në fakt nuk ndeshet kurrë me vdekjen, siç shkruan në fillim të **Prinzip Hoffnung** “ku ka njeri atje nuk ka vdekje dhe ku ka vdekje nuk ka njeri” (BLOCH ERNST, *Parimi i shpresës* III, Garzanti, Milano 1994, 1365). Kufizimi i sferës së shpresës në atë që mund të shohim të arrihet në këtë botë, siç pretendon **Bloch**, është përkundrazi për **Gabriel Marcel**, një lloj dëshpërimi ose “autofagji shpirtërore” (krh. MARCEL GABRIEL, *Homo viator*, Borla, Roma 1980, 54). Është një pengesë konkrete e mundësisë së të kuptuarit të lidhjes reale midis shpresës dhe vdekjes, **Marcel** shkon deri në fund të problemit të vdekjes dhe shprehet në këmbim, se e vetmja shpresë që i intereson vërtetë njeriut është ajo e çlirimit nga vdekja. më pozitivisht, “shpresa e ringjalljes”. Kjo është e mundur sepse themeli përfundimtar i shpresës, i cili nuk refuzon angazhimin konkret në situatat problematike të historisë dhe ekzistencës personale, është *Communio sanctorum* e besimit të krishterë. Shpresa është disponueshmëria e një shpirti që, i përkushtuar ekzistencialisht për rrethanat problematike, kërkon një formë çlirimi absolut përmbushja e të cilit nuk realizohet plotësisht në tokë. Ato janë dy mënyra për të konceptuar shpresën, dy mënyra për të konceptuar qenien njerëzore dhe qëllimin e tij specifik. Prandaj njeriu duhet të zgjedhë veten. Ai duhet të vetëvendoset për njërën ose tjetrën si opsion, dhe kuptimi që ai do t'i atribuojë është “hapësira e privilegjuar e shpresës” që ai vetë do të varet nga kjo zgjedhje themelore me një mënyrë e shprehjes dhe forcimit të shpresës që ekziston tek njeriu dhe mënyrat e edukimit për shpresën. Çfarë nënkupton që një edukator-trajnues ta konsiderojë personin njerëzor një “hapësirë të privilegjuar shprese”? Cila është metoda më e përshtatshme (metodat, mënyra e drejt) për të hyrë

në këtë “hapësirë” të shënuar ontologjikisht nga e ardhmja? Si mund të kontribuojmë realisht në realizimin e kësaj të ardhmeje, në zbatimin e saj tek burrat dhe gratë konkretisht? Përgjigja e këtyre pyetjeve kërkon një kulturë të gjerë antropologjike dhe pedagogjike nga formuesi. Duhet nënvizuar menjëherë se jo çdo qasje njohëse është e përshtatshme dhe në fakt e ndihmon edukatorin të tërheqë të vërtetën e personit dhe lehtëson ndërhyrjen për të forcuar atë të ardhme personale të depozituar tek çdo qenie njerëzore. Kjo nuk është e lehtë, sidomos sot ku mentaliteti shkencor duket se është i vetmi i aftë për të thënë të vërtetën për njeriun. Kjo vlen, jo në një masë më të vogël por edhe për diskursin pedagogjik. E vërteta për personin njerëzor na shpëton nëse përgatitemi ta njohim me metodën shkencore, domethënë me një raport që redukton realitetin që studion, duke përfshirë qenien njerëzore në një objekt dhe në një realitet material të kuantifikuar, që prandaj është i matshëm, i manipulueshëm, rrjedhimisht edhe i shkatërrueshëm. Procedura e shkencëtarit, pra e dikujt që njeh vetëm përmes raportit llogaritës, në fakt nis nga formulimi i hipotezave mbi objektin që dëshiron të njohë dhe përgatit eksperimentet artificiale për të verifikuar vlefshmërinë e tyre. Qytetërimi ynë teknik dhe teknologjik, na bën të rrezikojmë të jetojmë në një botë artificiale, të ndërtuar nga hipoteza dhe ide, eksperimente që testojnë vetë hipotezat. Kjo botë që nuk orientohet sipas së vërtetës së qenieve dhe të sendeve, por ndërtohet nga hipoteza, nga verifikime dhe përshkohet nga efikasiteti dhe nga suksesi, herët a vonë del jo racional, por irrational, sepse racionalizmi vetëm ndërton një botë artificiale dhe abstrakte, pa mbajtur asnjë kontakt me realitetin.

Edukimi në Shpresë është qëllimi e njeriut

Edukuesit janë të thirrur për të vepruar në këtë kontekst dhe rrezikojnë vazhdimisht të jetojnë edhe në abstraksion, të mos kenë kontakt me atë që është ashtu siç është, atyre u mungon e vërteta për qenien e gjërave dhe të njeriut. Përveç mundësisë për t'u tërhequr nga e vërteta e të qenurit-njeri, nuk ka njohuri reale për njeriun, aq më pak mund të flasim për edukimin dhe zbatimin e shpresës dhe të ardhmes që ekziston tek personi konkret. Njohjen e njeriut në vetvete, por edhe më qartë edukimin e tij, domethënë të formimit të tij si njeri (kjo është ajo që na intereson më shumë), prandaj qasja racionaliste nuk është e mjaftueshme. Është e nevojshme një qasje intelektuale (nga *intus legere*, të lexosh brenda), i aftë për të hyrë në thellësi të realitetit-njeri, i këtij njeriu konkret, hyn brenda për të parë dhe për të intuituar, (intuita vjen nga në *tueri, tueor*, që do të thotë të ruash, të mbajmë vigjilencë). Leximi në realitet ashtu siç është do të thotë rrjedhimisht, kujdesi për të dhe të ruhet e të mbrohet e vërteta e vet, pra identiteti i tij mban një qëndrim habie përballë vetë ralishtit. Ky qëndrim intelektual na çon në realitetin e qenies njerëzore konkrete, jo në një ide abstrakte të njeriut. Qenia njerëzore konkrete siç na mëson metafizika, ka

qenë tashmë e përcaktuar. Shenjat e këtij përkufizimi, para të menduarit tonë për njeriun janë tre, *shenja e parë* është se njeriu refuzon spontanisht të trajtohet si objekt, i thotë një “jo” kategorike çdo përpjekjeje për ta bërë objekt, për ta trajtuar si “lëndë të parë” për eksperimente shkencore dhe për të cenuar të vërtetën e tij. *Shenja e dytë* është se çdo qenie është e përcaktuar tashmë edhe kur pavarësisht “jo^{së}” që përgjigjet njeriu, e trajtoj atë si një objekt (të fitimit ose kënaqësisë time), ndjej pendesë dhe më vjen turp. Kjo do të thotë se kjo qenie nuk ishte e destinuar për t'u shfrytëzuar, por për diçka tjetër. Duke e bërë tjetrin objekt, nuk e dija të vërtetën e tij. *Shenja e tretë* është se realiteti tashmë është i përcaktuar, nëse sillem sipas “jo^{së}” që thotë tjetri atëherë përshtatem me këtë nevojë, me këtë thirrje që vjen nga qenia tjetër ose nga vetja. Ndaj ndihem i bekuar, ndihem si dikush që është vetvetja, i lirë e zotëri i vetvetës, ndihem si dikush që ekziston sipas identitetit të tij. Kjo do të thotë të jesh *dominus sui*, zotëri i vetvetës, do të thotë të jetosh në shtëpinë tënde, vetëm në shtëpinë tonë jemi vetvetja, jemi të lirë jemi bijë dhe jo mercenarë. Mercenari nuk është i lire dhe nuk vepron sipas të vërtetës së tij dhe të vërtetës së gjërave, por sipas urdhrave dhe interesave për të cilat paguhet. Është e mundur të ndihemi të bekuar vetëm në shtëpinë ku ekzistojmë si bijë, vetëm në shtëpinë e Atit. «Në shtëpinë e Atit tim ka shumë banesa. Po të mos kishte, a do t'ju thoja: 'Po shkoj t'ju bëj gati vendin'? Kur të shkoj e t'ju përgatis vendin, do të vij prapë e do t'ju marr tek unë, që aty ku jam unë, të jeni edhe ju» (Gjn 14, 2-3).

Fakti që njeriu është tashmë i vendosur do të thotë se ky njeri është menduar vazhdimisht dhe në këtë kuptim është përcaktuar. Të mendosh në këtë mënyrë është të krijosh. Nëse mendohet për njeriun, nëse njeriu ekziston do të thotë se ai ishte i kërkuar dhe vazhdon të kërkohej nga Dikush. Njeriu për aq sa ekziston është i kërkuar dhe i dashur, prandaj edhe ai ka tendencën për të dashur.

Nga ky këndvështrim do të jetë më e lehtë të kuptohen fjalët e letrës së parë të Shën Gjonit «Ne duam sepse Ai na deshi më parë», (1 Gjonit 4, 19). Dashuria mes nesh nuk konsiston në faktin se ne e duam njëri-tjetrin, por në faktin se ne së pari jemi dashur nga dikush. Prandaj pa krijim nuk ka kuptim të flasim për dije të vërtetë dhe dashuri. Shekullarizimi na çon drejt një përçarjeje mes qenieve, pra edhe të njeriut dhe të vërtetës së së ardhmes së tij, nga akti i krijimit, nga mendimi i dashur i Zotit.

Shekullarizimi, siç interpreton **Stanislaw Grygiel**, do të thotë të reduktosh çdo qenie në faktin e saj, në imanencën e saj dhe të ndërpresësh lidhjen me Zotin, me Transcendencën e vërtetë. Kur të pritët kjo lidhje me mua, kur lulja të mos jetë më lule sepse nuk mendohet më dhe as nuk e do askush, atëherë mund të bëj çfarë të dua me të, çdo gjë është e lejuar. Shkenca dhe shoqëria e shekullarizuar, vazhdon autori nuk ndalen as para vrasjes së njeriut (abortit, eutanazisë)

sepse nuk ka asnjë lidhje mes këtij njeriu dhe Transcendencës, nuk mendohet jam unë që e mendoj nëse e bëj. Nuk më duhet më, mund ta fshij. Pasojat e shekullarizimit, përfundon **Grygiel**, janë katastrofike për qeniet, për lulen, ujin, pyllin dhe mbi të gjitha për njeriun.

Hyji fillimi dhe qëllimi i njeriut

Konsiderimi i qenies njerëzore si një “hapësirë e privilegjuar e shpresës” është krejtësisht kundër çdo përpjekjeje për ta shekullarizuar atë, domethënë për ta injoruar dhe shkëputur, në një mënyrë apo në një tjetër lidhjen me vetë themelin e shpresës njerëzore, domethënë me Transcendencën. Personi njerëzor, ndërsa nga njëra anë është bartës i farës së së ardhmes së tij i identitetit të tij në proces të zbatimit, nga ana tjetër për përmbushjen e tij, kërkon një orientim radikal dhe ridrejtim të vazhdueshëm (kthimi) drejt një lidhje origjinale dhe jetike të dualitetit me origjinë nga jeta që e solli në jetë e themeloi dhe e mbështjell, e pret dhe e ndan me të kuptimin përfundimtar të qenies së tij, të shpresës së tij dhe të qenurit vetvetja.

Për ne të krishterët ky Realitet Origjinal dhe Fillestar i njeriut mban emrin e bashkimit Trinitar. Siç pretendon autori austriak **Ferdinand Ebner**, ne e kemi origjinën nga Dashuria që na solli në ekzistencë duke na folur “Në fillim ishte Fjala”; “Unë jam dhe nëpërmjet meje je ti” (EBNER FERDINAND, *Fjala dhe realitetet shpirtërore. Fragmente pneumatologjike*, San Paolo, Cinisello Balsamo 1998, 156-157). Në këtë kontekst origjinal thellësisht relational-dialogjik, ne trajtoheshim nga të gjithë, ishim dëgjues të kësaj Fjale krijuese.

Ne mbajmë brenda vetes shenjë e pashlyeshme të kësaj bisede origjinale, edhe ne e kemi fjalën, jemi të aftë të flasim. Natyra jonë e të folurit është pasuruar me një konotacion të rëndësishëm, ne gjithashtu filluam të duam sepse fjalët e para që kemi dëgjuar, Fjala që na solli në jetë, është thënë nga Dashuria dhe me dashuri. Shpresën që na vendosi vetë Zoti, duke na krijuar në shëmbëlltyrën dhe ngjashmërinë e tij, nënkupton dhe presupozon që në rrugëtimin e jetës ne mësojmë të flasim mirë për qenien tonë *homo amans*, (PALUMBIERI SABINO, *Unë dua prandaj jam. Presupozimet antropologjike të qytetërimit të dashurisë*. Paoline, Milano 1999, 60-89).

Që të kuptojmë se nga vijnë dhe ku po shkojmë dhe të japim një përgjigje përkatëse me jetën.

“Ti je dhe nëpërmjet Teje jam unë”. Praktikisht ekzistenca dhe përmbushja jonë shpresa jonë varet nga thellësia/intensiteti ekzistencial që ua atribuojmë/njohim këtyre dy shprehjeve, kësaj bisede në qenie: “Unë jam dhe nëpërmjet meje Ti je dhe nëpërmjet Teje jam unë”. Thoni mirë të vërtetën tuaj të jesh do të thotë ta thuash “aktualitetin e pranisë”, domethënë jo “filozofimin” por mbi dashurinë që na përbën dhe është “ekzistuese” në marrëdhënien që e shprehim dhe dëshmojmë për të. Pikërisht kështu, siç na mësoi vetë Jezusi me fjalë dhe jetë.

Njeriu, lind njeri por edhe duhet të formohet gjatë gjithë ekzistencës së tij. Vetë ekzistenca është si një udhëtim i të qenurit, domethënë i njeriut të vendosur në një të tashme, në misterin e pamasë të qenies së tij dhe është gjithmonë një udhëtim shprese. **Gabriel Marcel** madje flet për *homo viator* në të cilin dimensionin i shpresës është një aspekt strukturor, përbërës i thelbit të burrit dhe gruas.

Qenia njerëzore, për këtë arsye, me të drejtë mund të konsiderohet një qenie e uritur për absoluten. Edukimi duhet të inkurajojë takimin me Absolutin. I interesuar për të përfshirë personin në tërësinë e tij, ai kontribuon në maturimin e të gjitha dimensioneve njerëzore, ndihmon në zbulimin e kuptimit përfundimtar të jetës dhe qëllimit të saj përfundimtar. Në të vërtetë, pikërisht për shkak se është edukim integral, ai duhet të kontribuojë në të kuptuarit dhe, në një farë kuptimi, në përvojën e risisë që ka sjellë tashmë fakti i Ringjalljes së Krishtit, themeli dhe arsyeja përfundimtare e shpresës sonë, përkohshmërinë e jetës sonë tokësore. Qenia njerëzore, e shartuar në Krishtin dhe duke mbajtur marrëdhënien e duhur me Të, bëhet qenia e së djeshmes, e së sotmes dhe të përjetshmes. Merr një formë të gjallë të së përjetshmes, futet në një plan shpëtimtar më të gjerë, më integral, i karakterizuar nga “kalimi midis unë *homo viator* në kohë dhe *Deus viator* nga përjetësia”. Këtu hapet kalimi i shpresës për çdo qenie njerëzore, siç nënvizon Palumbieri: “Që kur Zoti komunikoi vetë me vetëzbulimin dhe vetëdhënien e misterit të Krishtit, në thellësinë e realitetit, përtej vizionit sipërfaqësor, nuk ka dy histori paralele, e ashtuquajtura profane dhe tjetra e shenjtë. Megjithatë, ekziston vetëm një histori, ajo e shpëtimit” (PALUMBIERI SABINO, *Shpresa: Mahnitje e një horizonti të pafund, cituar në revisten kushtim dhe shërbim*, nr. 3, 60(2002), 15).

Prandaj, të edukosh me shpresë do të thotë të ndihmosh në kultivimin e ëndrrës së njeriut, domethënë të së ardhmes së tij të vërtetë, duke lëvizur drejt Plotësisë dhe Përmbushjes –Zotit, në tensionin e dëshirave më të guximshme njerëzore që e gjejnë gjithmonë përtej. Zoti është gjithçka, por Ai është edhe përtej gjithçkaje. Megjithatë, shpresa nuk është probabilitet, siç interpretohet ndonjëherë. Në vend të kësaj, pritshmëria e një të mire të bazuar mirë, shënohet nga karakteristikat e punës, guximit dhe gëzimit.

Shën Pali në letren drejtuar Romakeve, shprehet shumë mire për sa përket këtij itenerari mbi edukimin e shpresës, «Në shpresë jini të gëzueshëm, në vështirësi të durueshëm, në lutje të qëndrueshëm! Ndihamoni të krishterët që kanë nevojë, ushtroni mikpritjen!» (Rom 12, 12-13)

MESAZHI I ATIT TE SHENJTË PAPA FRANCESKU PËR DITEN E VIII BOTËRORE TË TË VARFËRVE

E diela e XXXIII e Kohës Gjatë Vitit
17 nëntor 2024

Urata e skamnorit ngritet te Zoti

(krh. Siracidi 21,5)

Të dashur vëllezër dhe motra!

1. Urata e skamnorit ngritet te Zoti (krh Sir 21,5). Në vitin kushtuar lutjes, në funksion të Jubileut të Zakonshëm 2025, kjo shprehje e urtësisë biblike është më e përshtatshme se kurrë për të na përgatitur për Ditën e VIII Botërore të të Varfërve, e cila do të mbahet më 17 Nëntor. Shpresa e krishterë përfshin gjithashtu sigurinë se lutja jonë arrin praninë e Hyjit; por jo çdo lutje: *lutja e të varfërve!* Le të reflektojmë mbi këtë Fjalë dhe ta "lexojmë" në fytyrat dhe historitë e të varfërve që ndeshim në ditët tona, në mënyrë që lutja të bëhet një mënyrë bashkimi me ta dhe në ndarjen e vuajtjeve të tyre.

2. Libri i Siracidit, të cilit i referohemi, nuk është shumë i njohur dhe meriton të zbulohet për pasurinë e temave që trajton, veçanërisht kur prek marrëdhëniet e njeriut me Zotin dhe botën. Autori i saj, Ben Sira, është një mjeshtër, një shkruar nga Jeruzalemi, me gjasë që shkruan në shekullin II para Krishtit. Ai është një njeri i mençur, i rrënjësor në traditën e Izraelit, i cili jep mësim në fusha të ndryshme të jetës njerëzore: nga puna në familje, nga jeta në shoqëri të edukimi i të rinjve; i kushton vëmendje çështjeve që lidhen me besimin në Zot dhe respektimin e Ligjit. Ai trajton problemet e vështira të lirisë, të së keqes dhe drejtësisë hyjnore, të cilat janë shumë të rëndësishme edhe për ne sot. Ben Sira, i frymëzuar nga Shpirti Shenjt, synon t'u përcjellë të gjithëve rrugën që duhet ndjekur për një jetë të urtë, të denjë për t'u jetuar përpara Zotit dhe vëllezërve.

3. Një nga temat, të cilës ky autor i shenjtë i kushton më shumë hapësirë është *lutja*. E bën me shumë zjarr, sepse i jep zë përvojës së tij personale.

Në fakt, asnjë shkrim mbi lutjen nuk mund të ishte efektiv dhe frytdhënës nëse nuk do të fillonte nga ata që janë në prani të Zotit çdo ditë dhe e dëgjojnë Fjalën e tij. Ben Sira deklaron se ai ka kërkuar urtinë që në rininë e tij: «Kur isha ende i ri, para se të udhëtoja, kërkoja vazhdimisht urtinë me uratë» (Sir 51,18).

4. Në udhëtimin e tij, ai zbulon një nga realitetet themelore të zbulesës, domethënë faktin se të varfërit kanë një vend të privilegjuar në zemrën e Zotit, deri në atë pikë sa, përballë vuajtjeve të tyre, Zoti është "i paduruar". "Urata e të përvujtit i përshkon retë dhe, nuk do të ndalet deri që të arrijë, nuk do të zbresë deri që t'i dalë para të Tejetlartit, atëherë Gjykatësi i drejtë do të bëjë drejtësi. Zoti nuk do të vonojë dhe i Gjithpushtetshmi nuk do të ketë duresë deri që ta ketë shtypur shpinën e mujshtarve." (Sir 35,21-22). Zoti i di vuajtjet e fëmijëve të tij, sepse është një Atë i vëmendshëm

dhe i kujdesshëm ndaj të gjithëve. Si Atë, kujdeset për ata që kanë më shumë nevojë: të varfërit, të marginalizuarit, të vuajturit, të harruarit... Por askush nuk është i përjashtuar nga zemra e Tij, pasi, para Tij, të gjithë jemi të varfër dhe nevojtarë. Të gjithë jemi lypës,

sepse pa Zotin nuk do të ishim asgjë. Ne nuk do të kishim as jetë nëse Zoti nuk do të na kishte dhënë. E megjithatë, sa shpesh jetojmë sikur të ishim "zot" të jetës apo sikur duhej ta pushtonim atë! Mentaliteti i kësaj bote të kërkon të bëhesh dikushi, "të bësh emër" përkundër gjithçkaje dhe të gjithëve, duke thyer rregullat shoqërore për të arritur pasuri. Çfarë iluzion i trishtuar! Lumturia nuk mund të fitohet duke shkelur të drejtat dhe dinjitetin e të tjerëve.

Dhuna e shkaktuar nga luftërat tregon qartë se më sa arrogancë i shtyn ata që e konsiderojnë veten të fuqishëm në sytë e njerëzve, ndërsa ata janë të mjerë në sytë e Zotit, sa njerëz të rinj të varfër prodhon kjo politikë e keqe e bazuar në armë, sa viktima të pafajshme! Megjithatë, ne nuk mund të tërhiqemi. Dishepujt e Zotit e dinë se secili prej këtyre "të vegjëlve" mban fytyrën e Birit të Hyjit dhe solidariteti ynë dhe shenja e dashurisë së

krishterë duhet të arrijnë secilin. “Çdo i krishterë dhe çdo komunitet janë thirrur të jenë instrumente të Zotit për çlirimin dhe promovimin e të varfërve, në mënyrë që ata të mund të integrohen plotësisht në shoqëri; kjo presupozon që ne të jemi të urtë dhe të vëmendshëm për të dëgjuar britmën e të varfërve dhe për ta ndihmuar atë” (Nxitja Apostolike *Evangelii gaudium*, 187).

5. Në këtë vit kushtuar Lutjes, urata e të varfërve duhet ta bëjmë tonën dhe të lutemi bashkë me ta. Është një sfidë që duhet ta pranojmë dhe një veprim baritor që duhet të ushqehet. Në fakt, «diskriminimi më i keq nga i cili vuajnë të varfërit është mungesa e vëmendjes shpirtërore. Shumica dërrmuese e të varfërve kanë një hapje të veçantë ndaj besimit; ata kanë nevojë për Zotin dhe ne nuk mund të mos u ofrojmë miqësinë e tij, bekimin e tij, Fjalën e tij, kremtimin e Sakramenteve dhe propozimin e një udhëtimi rritjeje dhe pjekjeje në besim. Zgjedhja e pëlqyer për të varfërit duhet të përkthehet kryesisht në vëmendje të privilegjuar dhe prioritare fetare” (ibid., 200).

E gjithë kjo kërkon një zemër të përvujtë, e cila ka guximin të bëhet lypëse. Një zemër e gatshme për ta njohur veten si të varfër dhe nevojtar. Në fakt, ekziston një lidhje midis varfërisë, përvujtërisë dhe besimit. I varfëri me të vërtetë është i përvujtë, siç thoshte Ipeshkëvi i shenjtë Agustini: «Të varfërit nuk kanë me çfarë të krenohen, të pasurit kanë krenari për të luftuar. Më dëgjoni, pra: jini vërtet të varfër, jini të virtytshëm, jini të përvujtë” (Diskut., 14, 4). Personi i përvujtë nuk ka asgjë për t'u mburrur dhe nuk pret asgjë, ai e di se nuk mund të mbështetet në vetvete, por ai beson me vendosmëri se mund t'i drejtohet dashurisë së mëshirshme të Zotit, para të cilit qëndron si djali plangprishës që kthehet në shtëpi i penduar për të marrë dashurinë e Atit, i cili e përqafoji (krh *Lk* 15:11-24). I varfëri, duke mos pasur asgjë për t'u mbështetur, merr forcë nga Perëndia dhe e vendos gjithë besimin e tij tek Ai. Në fakt, përvujtëria lind besimin se Hyji nuk do të na braktisë kurrë dhe nuk do të na lërë pa përgjigje.

6. Të varfërve që jetojnë në qytetet tona dhe janë pjesë e komuniteteve tona u them: *mos e humbni këtë siguri! Zoti është i vëmendshëm ndaj secilit prej jush dhe është afër jush*. Ai nuk ju harron dhe nuk e bën kurrë. Të gjithë ne përjetojmë një lutje që duket se mbetet pa përgjigje. Ndonjëherë ne kërkojmë të çlirohemi nga një mjerim që na bën të

vuajmë dhe na poshtëron dhe Zoti duket se nuk e dëgjon lutjen tonë. Por heshtja e Zotit nuk është një shpërqendrim nga vuajtjet tona; përkundrazi, ruan një fjalë që kërkon të mirëpritet me besim, duke na braktisur në Të dhe në vullnetin e Tij. Është Siracidi ai që e dëshmon përsëri këtë: “Gjykimi i Zotit do të jetë në favor të të varfërve” (krh 21.5). Nga varfëria, pra, mund të rrjedhë kënga e shpresës më të vërtetë. Të kujtojmë se “kur jeta e brendshme mbyllet në interesat e dikujt, nuk ka më vend për të tjerët, nuk hyjnë më të varfërit, nuk dëgjohej më zëri i Zotit, nuk shijohet më gëzimi i ëmbël i dashurisë së tij, entuziazmi për të bërë mirë. [...] Kjo nuk është jeta në Shpirt që rrjedh nga zemra e Krishtit të ringjallur” (Nxitja Apost. *Evangelii gaudium*, 2).

7. Dita Botërore e të Varfërve është bërë tashmë një ngjarje për çdo komunitet kishtar. Është një mundësi baritore për të mos u nënvlerësuar, sepse sfidon çdo besimtar të dëgjojë lutjet e të varfërve, duke u ndërgjegjësuar për praninë dhe nevojat e tyre. Është një mundësi e favorshme për të realizuar iniciativa që ndihmojnë konkretisht të varfrit, si dhe për të njohur e mbështetur vullnetarët e shumtë që i përkushtohen me pasion atyre që kanë më shumë nevojë. Ne duhet të falënderojmë Zotin për njerëzit që janë në dispozicion për të dëgjuar dhe mbështetur më të varfërit. Ata janë priftërinj, njerëz të shenjtëruar, laikë dhe laikë, të cilët me dëshminë e tyre i japin zë përgjigjes së Zotit ndaj lutjeve të atyre që i drejtohen Atij. Prandaj, heshtja thyhet sa herë që mirëpritet dhe përqafohet një vëlla në nevojë. Të varfrit kanë ende shumë për të mësuar, sepse në një kulturë që ka vënë në plan të parë pasurinë dhe shpesh sakrifikon dinjitetin e njerëzve në altarin e të mirave materiale, ata rreshtohen kundër rrymës duke theksuar se ajo që është thelbësore për jetën është diçka krejtësisht tjetër.

Pra, lutja, gjen në bamirësinë që bëhet takim dhe afërsi, vërtetësinë dhe autenticitetin e vet. Nëse lutja nuk përkthehet në veprim konkret, është e kotë; në fakt “besimi pa vepra është i vdekur” (*Jak* 2,26). Megjithatë, bamirësia pa lutje rrezikon të bëhet filantropi që së shpejti mbaron. “Pa lutjen e përditshme të jetuar me besnikëri, veprimet tona bëhen të zbrazëta, humbasin shpirtin e tyre të thellë dhe reduktohen në aktivizëm të thjeshtë” (Benedikti XVI, Katekizmi. 25 prill 2012). Ne duhet ta shmangim këtë tundim dhe të jemi gjithmonë vigjilentë me forcën dhe këmbënguljen që vjen nga Shpirti Shenjt që është dhënësi i jetës.

8. Në këtë kontekst është bukur të kujtojmë dëshminë që na la Nënë Tereza e Kalkutës, një grua që dha jetën për të varfërit. Shenjtorja përsëriste vazhdimisht se lutja ishte vendi nga i cili ajo merrte forcë dhe besim për misionin e saj të shërbimit për më së varfërit. Kur, më 26 tetor 1985, ajo foli në Asamblenë e Përgjithshme të OKB-së, duke u treguar të gjithëve rruzaren që mbante gjithmonë në dorë, ajo tha: "Unë jam thjesht një murgeshë e varfër që lutet. Duke u lutur, Jezusi e vendos dashurinë e tij në zemrën time dhe unë shkoj t'ua jap atë të gjithë të varfërve që takoj në rrugën time. Lutu edhe ti! Lutuni dhe do të vini re të varfërit përreth jush. Ndoshta në të njëjtën tokë si shtëpia juaj. Ndoshta edhe në shtëpitë tuaja ka nga ata që presin dashurinë tuaj. Lutuni dhe sytë tuaj do të hapen dhe zemra juaj do të mbushet me dashuri."

Dhe si mund të mos kujtojmë këtu, në qytetin e Romës, Shën Benediktin Jozef Labre (1748-1783), trupi i të cilit prehet dhe nderohet në kishën famullitare të *Shën Maria ai Monti*. Një pelegrin nga Franca në Romë, i refuzuar nga shumë manastire, ai i kaloi vitet e fundit të jetës së tij i varfër mes të varfërve, duke kaluar orë e orë në lutje përpara të Shenjtërueshmit Sakrament, duke lutur rruzaren, duke recituar përmbledhjen, duke lexuar Besëlidhjen e Re dhe të *Përngjamët i Krishtit*. Duke mos pasur as edhe një dhomë të vogël për të qëndruar, ai zakonisht flinte në një cep të rrënojave të Koloseut, si një "Endacak i Zotit", duke e bërë ekzistencën e tij një lutje të pandërprerë që ngrihej drejt Tij.

9. Në ecje drejt Vitit të Shenjtë, i bëj thirrje të gjithëve që të bëhen *Shtegtarë të shpresës*, duke vendosur shenja të prekshme për një të ardhme

më të mirë. Le të mos harrojmë të ruajmë "detajet e vogla të dashurisë" (Nxitja Apost. *Gaudete et exsultate*, 145): ndalim, afrim, të kushtojmë pak vëmendje, një buzëqeshje, një përkëdhelje, një fjalë ngushëllimi... Këto gjeste nuk mund t'i improvizojmë; përkundrazi, ato kërkojnë besnikëri të përditshme, shpesh të fshehura dhe të heshtura, por të forta nga lutja. Në këtë kohë, në të cilën kënga e shpresës duket se i lë vendin zhurmës së armëve, britmës së shumë të plagosurve të pafajshëm dhe heshtjes së viktimave të panumërta të luftërave, ne i

drejt ojmë lutjen tonë për paqe Zotit. Jemi të varfër në paqe dhe i shtrijsim duart për ta pritur si një dhuratë të çmuar dhe në të njëjtën kohë jemi të përkushtuar ta rregullojmë atë në jetën e përditshme.

10. Ne jemi thirrur në çdo rrethanë të jemi miq të të varfërve, duke ndjekur gjurmët e Jezusit, i cili ishte i pari që u solidarizua me më varfërit. Në këtë rrugëtim na ndihmoftë Nëna e Shenjtë e Zotit Virgjëra Mari, e cila duke u shfaqur në Banneux na la mesazhin për të mos u harruar: "Unë jam Virgjëra e të varfërve". Asaj, të cilën Zoti e shikoi për varfërinë e saj të përvujtë, duke bërë gjëra të mëdha me bindjen e saj, ne ia besojmë lutjen tonë, të bindur se ajo do të ngrihet në qiell dhe do të dëgjohet.

Romë, Shën Gjoni në Lateran, 13 qershor 2024, Përkujtimi i Shën Antonit të Padovës, Pajtori i të varfërve.

Françesku

Letër Apostolike

Ne,
duke pranuar dëshirat e Vëllait të Nderuar, Angelo Massafra, O.F.M., Arqipeshkëv Metropolit i
Shkodër-Pultit,
dhe të shumë Vëllezërve të tjerë në Episkopat
dhe të shumë besimtarëve të krishterë,
me këshillimin e Dikasterit të Çështjeve të Shenjtërve,
me Autoritetin Tonë Apostolik japim lejen që
Shërbëtorët e Nderuar të Zotit

LUIGJ PALIĆ (emri i lindjes: Mateu), meshtar i Urdhrit të Fretërve Minorë,
dhe GJON GAZULLI, meshtar dioqezan,
martirë, Barinj besnikë të grigjave të tyre
dhe dëshmitarë heroikë të Zotit Jezus deri në derdhjen e gjakut,

në të ardhmen të quhen të Lumtur:
le të kremtohen çdo vit, në vendet dhe mënyrat e përcaktuara nga e drejta,
i pari më 20 shkurt dhe i dyti më 5 mars.
Në emër të Atit dhe të Birit dhe të Shpirtit të Shenjtë. Amen.

Dhënë në Romë, në Lateran, më 15 tetor,
në përkujtimin e Shën Terezës së Jezusit, virgjëreshë dhe doktoreshë e Kishës, në vitin e Zotit
dy mijë e njëzet e katër,
të dymbëdhjetin të Pontifikatit Tonë.

LUMNIMI I SHËRBËTORËVE TË HYJIT ATË LUIGJ PALIĆ (PALIQ) DHE DOM GJON GAZULLI 16 Nëntor 2024

Më 16 nëntor 2024, në orën 10:00, në Katedralen e Shkodrës, Eminenca e Tij, Kardinali Marcello Semeraro, Prefekti i Dikasterit për Çështjet e Shenjtërve dhe Delegat i Shenjtërisë së Tij, Papa Françesku, shpalli të Lum të Kishës Katolike, Shërbëtorët e Hyjit Atë Luigj Palić (Paliq), meshtar i Urdhrit të Fretërve Minorë, dhe Dom Gjon Gazulli, meshtar dioqezan me origjinë nga Dioqeza e Sapës.

Në këtë botim zyrtar do të rikujtojmë hapat që çuan deri tek kjo ngjarje, përmes teksteve zyrtare të shqiptuara gjatë ritit të Lumnimit, duke shtuar gjithashtu tekste biografike dhe liturgjike që mund të përdoren zyrtarisht për kujtimet e tyre.

BIOGRAFITË ZYRTARE TË SHKURTRA LEXUAR NGA IMZOT ANGELO MASSAFRA O.F.M. GJATË RITIT

Shërbëtori i nderuar i Hyjit Luigj Palić-i, në shqip Paliq, lindi në Janjevë, në Arqidioqezën e atëhershme të Shkupit, rajon i Kosovës, më 20 shkurt 1877. U pagëzua po atë ditë që lindi dhe i vunë emrin Mati. Që fëmijë shkonte te Fretërit Minorë, kujdestarë të Shenjtërores së Shna Ndout të Padovës në qytetin e afërt të Gjakovës, dhe u ndie i tërhequr për të përqaftuar mënyrën e tyre të jetesës, siç kishte bërë tashmë vëllai i tij i madh.

Shërbëtori i Hyjit përfundoi formimin e tij rregulltar në Itali, mysafir i Fretërve Minorë të Provincës së Bolonjës. Në vitin 1897 bëri kushtet e para dhe më 21 shtator 1901 u shugurua meshtar në Parma. Me kthimin në Shqipëri veprimtarinë baritore e kreu në famullinë e Pejës. Në vitin 1907 u bë rektor i Shtëpisë së Shna Ndout të Padovës në Gjakovë dhe ndoqi punimet e ndërtimit të kishës në fshatin Gllogjan.

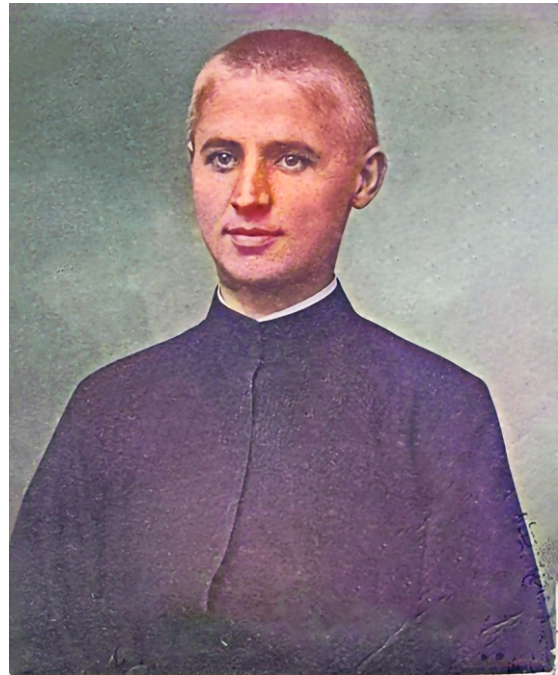
Historia e martirizimit të tij zhvillohet në kohën e Luftës së Parë Ballkanike (1912-1913), kohë në të cilën ushtrohej një presion i madh mbi popullatën katolike dhe islame për t'u bërë ortodoksë. Atë Palić-i u bëri thirrje si katolikëve, ashtu edhe myslimanëve që të qëndronin besnikë ndaj fesë së tyre. Për këtë arsye ai u akuzua padrejtësisht se kishte nxitur popullatën që të mos ua dorëzonte armët ushtarëve dhe u arrestua. Gjatë kohës së paraburgimit u keqtrajtua dhe iu kërkua shprehimisht që të hiqte dorë nga feja katolike, por ai refuzoi me vendosmëri. Më 7 mars 1913, ndërsa bashkë me të burgosurit e tjerë dërgohej në Pejë për t'u gjykuar, e ndanë nga të burgosurit e tjerë, ia hoqën rrobën rregulltare dhe e pushkatuan. Fjalët e tij të fundit – O Jezus, për dashurinë që kam ndaj teje! – konfirmuan gatishmërinë e tij të plotë për të vdekur për Krishtin dhe Kishën. Menjëherë pas vdekjes së tij, Atë Luigj Palić-i u rrethua nga fama autentike e martirizimit dhe rreth varrit të tij u mbledh spontanisht devocioni popullor.

ATË LUIGJ PALIQ O.F.M.

Shërbëtori i nderuar i Hyjit Gjon Gazulli lindi në Dajç të Zadrimës, në dioqezën e Sapës, Shqipëri, më 26 mars 1893 dhe u pagëzua katër ditë më vonë, më 30 mars 1893. Thirrja e tij për meshtari u sprovua vazhdimisht nga sëmundja. Në fakt, pasi ishte pranuar si student në Kolegjin Urbaniano të Romës, në qershor të vitit 1913 iu desh të kthehej në Shqipëri për shkak të një episodi tuberkulozi pulmonar. Pasi u shërua, kërkoi dhe u pranua në noviciatin e Shoqërisë së Jezusit në Vjenë, në vitin 1916. Por edhe këtë herë sëmundja e detyroi të kthehej në vendlindje. Pasi përfundoi studimet teologjike, më 4 gusht 1919 u shugurua meshtar në dioqezën e Sapës. Mbarështimin si famullitar e kreu në Gjadër, Qelëz dhe, nga viti 1925, në Koman.

Në kohët e vështira që po kalonte Shqipëria me vendosmëri mori anën e të përndjekurve, madje edhe jo të krishterëve. Në veçanti, Shërbëtori i Hyjit për veprimin e tij baritor u frymëzua nga Doktrina Shoqërore e Kishës dhe kundërshtoi planin shtetëror për të eliminuar edukimin katolik nga shkollat. Për rrjedhojë, veprimet e tij nuk u pritën mirë nga partia në pushtet, e cila ishte armiqësore ndaj klerit katolik. Kur shpërtheu kryengritja kundër Zogut në Dukagjin, në nëntor të vitit 1926, Shërbëtori i Hyjit u akuzua padrejtësisht se ishte ndër përkrahësit e saj dhe me këtë pretekst u arrestua më 28 dhjetor 1926, u burgos fillimisht në Pukë e më pas përfundimisht në Shkodër.

Me vendimin e datës 10 shkurt 1927 u dënua me vdekje. Në orët e para të datës 5 mars 1927, ditën e ekzekutimit të tij me varje, kërkoi të rrëfehej dhe të merrte Kungimin e fundit. Më pas shkoi te trekëmbëshi duke lutur psalmin *Miserere* dhe Rruzaren e Shenjtë.

Para se të vdiste, deklaroi pafajësinë e tij, fali përndjekësit e tij dhe konfirmoi lidhjen e tij të fortë me Krishtin duke thënë: «Rroftë Jezu Krishti Mbret; Rroftë Ati i Shenjtë; Rroftë feja katolike; rroftë Shqipëria!». Vdekja e tij u perceptua menjëherë nga besimtarët si një martirizim autentik dhe fama e tij mbeti gjallë me kalimin e viteve. Varri i Shërbëtorit të Hyjit në varrezat e Rrmajve të Shkodrës, edhe në vitet kur Kisha në Shqipëri jetonte në heshtje, vizitohej gjithmonë nga besimtarët, të cilët gjenin ngushëllim dhe përjetonin ndërmjetësimin e frytshëm të Dom Gjon Gazullit.

HAPAT E PROCESIT TË LUMNIMIT NË FJALËT E POSTULATORIT TË PËRGJITHSHËM, ATË GIANNI GIUSEPPE CALIFANO O.F.M.

Udhëzuesi i Hetimit dioqezan për njohjen e martirizimit të Shërbëtorit të nderuar të Hyjit Luigj Palić-it (Paliqit), meshtar i Urdhrit të Fretërve Minorë, dhe i Shërbëtorit të nderuar të Hyjit Gjon Gazullit, prift dioqezan, nisi vetëm disa dekada pas vrasjes së tyre, me lirinë e rifituar të Kishës Katolike në Shqipëri.

Në vitin 2002 Konferenca Ipeshkvnore e Shqipërisë u bë Aktore e këtyre dy Çështjeve dhe ia besoi Postulacionit të Përgjithshëm të Urdhrit të Fretërve Minorë, së bashku me atë të Martirëve Vinçenc Prennushi O.F.M., Arqipeshkëv i Durrësit dhe Primat i Shqipërisë, me 37 Shokë, të cilët u shpallën të Lumë më 5 nëntor 2016.

Në dhjetor të vitit 2010, Përmbledhja e Akteve të dy Çështjeve të ndryshme u dërgua në Romë. Pasi u përgatitën *Positiones super martyrio*, ato u studiuan dhe u vlerësuan pozitivisht nga Konsulentët Historikë, Konsulentët Teologjikë dhe Kardinalët e Ipeshkvijtë e Dikasterit për Çështjet e Shenjtërve.

Papa Françesku, më 20 qershor 2024, pranoi se dy Shërbëtorët e Hyjit u vranë prej urrejtjes për fenë katolike dhe vendosi që lumnimi i tyre të bëhej në Shkodër sot, e shtunë, më 16 nëntor 2024.

PREDIKIMI I KARDINALIT MARCELLO SEMERARO GJATË RITIT

Qoftë lëvduar Krishti!

Panorama që shpallja e Lumturive ungjillore (krh. Mt 5, 1-12) na hap përpara syve është e shkëlqyeshme dhe e gjerë, disi e ngjashme me atë që shtegtari në Tokën e Shenjtë admiron kur sheh nga ajo “dritare” e mrekullueshme Detin e Galileës që është “Mali i Lumturive”. Është kjo fjalë të Lumët, që përsëritet si notat e një simfonie dhe çdo herë hap skenarë bukurie të brendshme: ngushëllim në lot, paqe dhe drejtësi, jo dhunë, forcë faljeje... Dhe, çdo herë, fjala të Lumët është sikur të na paraqiste një aspekt të fytyrës së Jezusit, Shpëtimtarit tonë; sa herë që e ridëgjojmë nga buzët e tij, është sikur Jezusi t'i shfaqej secilit prej nesh për atë që është dhe, çdo herë, të na thoshte: “*pranoni t'ju mësoj unë që jam zemërbutë dhe i përvujtë*” (Mt 11, 29). Lumturitë janë vizatimi, qëndisja e fytyrës së Jezusit.

Por befas, ky skenar, kaq plot premtime që na hapin ndaj shpresës, është si i errësuar, sikur vjen një re e zezë për të na fshehur diellin dhe më pas dëgjojmë: “*Lum ata që salvohen pse kryejnë çka Hyji kërkon. ... Të Lumët ju kur t'ju shajnë e t'ju salvojnë dhe kur, për shkak timin, t'i thonë të gjitha të zezat kundër jush, por në rrenë!*” (Mt 5, 10-11). Ndodh, pra, që këto fjalë, duke mbërritur në fund të shpalljes së Lumturive, të na kthejnë në historitë e dhimbjes që kanë vuajtur shumë të krishterë, që nga fillimi e deri më sot, ndoshta edhe në shumë histori tona personale.

Na kthejnë edhe në historinë e vuajtjeve dhe të vdekjes së dy martirëve, të cilët sot Kisha i ka shpallur të Lumë, duke ua shtuar tridhjetë e tetë martirëve të lumnuar tetë vjet më parë po këtu në Shkodër, më 5 nëntor 2016. I pari, Luigj Paliqi, është meshtar i Urdhrit të Fretërve Minorë, i lindur në Janjevë, në Kosovë, një tokë që Shën Gjon Pali II dikur e kujtonte si “të pasur me histori të lavdishme...” (Audienca e datës 15 nëntor 1989); tjetri, Gjon Gazulli, është prift dioqezan i kësaj kishe të shenjtë.

Për të dy, u realizuan fjalët e Jezusit: “*kur t'ju shajnë e t'ju salvojnë dhe kur, për shkak timin, t'i thonë të gjitha të zezat kundër jush, por në rrenë!*”.

Në tekstin e Ungjillit është kjo fjalë e tmerrshme, e cila rëndon gjithçka dhe të bën të dridhesh: *në rrenë!* Është saktësimi që bën Mateu ungjilltar në lidhje me atë që thuhet edhe në versionin sipas Lukës: aty të krishterët përndiqen pikërisht sepse janë të krishterë, këtu saktësohet se akuzohen edhe për sjelljen e tyre. Kjo, megjithatë, në rrenë, *me gënjeshtër*. Shën Jeronimi, një Doktor i shenjtë i Kishës me origjinë nga kjo anë e Mesdheut, komentonte se pikërisht kjo është arsyeja e Lumturisë ungjillore: sepse ka shumë që përndiqen dhe dënohen me vdekje, por nuk janë të Lumë; nga ana tjetër, janë të Lumtë, ata që janë të shpifur, të shtypur dhe të vrarë *për shkak të Jezusit*. Ai, Shën Jeronimi, përfundon: ku futet Krishti, atëherë të jesh i mallkuar do të thotë të bëhesh i lumë (krh. *Comment. in Matthaeum* I., 24: PL 26, 35).

Papa Françesku, i cili pikërisht në kontekstin e thirrjes universale për shenjtëri ka bërë një koment mbi Lumturitë e Ungjillit, dhe, me pak fjalë, por të efektshme, e ka aktualizuar këtë prani të rrenës në përndjekjen e një të krishteri. Ai shkroi se ndonjëherë është edhe “tallje që tenton ta shpërftyrojë fenë tonë dhe të na bëjnë të dukemi si njerëz qesharakë”. Ai synon të na thotë se fjala e lumturisë ungjillore është aktuale edhe atje ku nuk ka përndjekje të dukshme, por ka indiferencë apo tallje. Prandaj Papa arriti në përfundimin se “*ta pranosh çdo ditë udhën e Ungjillit edhe pse kjo gjë na shkakton probleme, është shenjtëri*” (*Gaudete et exsultate*, nr. 94).

Dy të Lumët tanë bënin mirë dhe u shpifën e u dënuan në rrenë. Kështu ndodhi me Atë Paliqin, historia e

të cilit daton që nga Lufta e Parë Ballkanike, kur famullia e Pejës, ku ai shërbente, pushtuesit e Malit të Zi, aleat i Serbisë, ushtronin politikë represive ndaj popullatës etnike shqiptare, duke ushtruar dhunë dhe vrasje. Ai, duke ecur drejt vendit të martirizimit, tha: *“O Jezus, për hir të dashurisë sate”*. Vrasja e të Lumit Gazulli ishte gjithashtu e motivuar në mënyrë të rreme dhe prej fillimit të varjes së tij iu bë një gjyq farsë: u dënua me akuza të rreme dhe më pas u var në periferi të këtij qyteti. Ai, si Jezusi, “martiri” dhe “dëshmitari besnik” (Zb 1, 5), vdiq duke falur vrasësit e tij.

Sa e rëndësishme është bërë tema e rrenës, e falsitetit dhe e mashtrimit, veçanërisht në epokën tonë! Natyrisht, këto sjellje të trishtueshme njerëzore janë bërë gjithmonë, mund të thotë dikush; por, sot, në këtë që quhet epoka e pas-të vërtetës, çështja është komplikuar edhe më shumë. Mjafton të mendojmë se sa shumë dizinformim dhe se sa rrena, që shkatërrojnë jetën e të tjerëve dhe të një populli, kalojnë nëpër *web*, deri në atë pikë sa ta bëjnë jashtëzakonisht problematike dallimin mes të vërtetës dhe rrenës. Sot, a na intereson ende “e vërteta”? Nuk është një çështje për t’u diskutuar në një homeli, gjatë një kremtimi eukaristik, për më tepër aq të bukur dhe ngushëllues sa është ky kremtim. Por, të paktën një mendim duhet të na mbetet në zemrat dhe në mendjet tona për shkëlqimin dhe shenjtërinë e të vërtetës. Shën Tomë Akuini shpesh thoshte se *“e vërteta, kushdo që e thotë atë, vjen prej Shpirtit Shenjt”*.

Për këtë arsye Shën Pali apostull mund të shkruante: *“Kush do të na ndajë prej dashurisë së Krishtit?”* (Rom 8, 35). Rrena ndan: na largon jo vetëm nga Krishti, por edhe nga vëllezërit, nga të tjerët, sepse rrena është përçarëse, krijon armiqësi, luftra, vdekje. Kurse e vërteta bashkon: ajo jo vetëm që na bashkon mes nesh, por na bashkon edhe me Jezusin, që është e Vërteta dhe Jeta (krh. Gjn 14, 6).

Nga Lumnimi i dy Martirëve tanë mund të marrim me vete këtë fjalë udhërrëfyese dhe ngushëlluese. Domethënë, ashtu si edhe Shën Pali, edhe ne kemi bindjen se asgjë *“nuk do të mund të na ndajë prej dashurisë së Hyjit, që na u dëftua në Jezu Krishtin, Zotin tonë”*. Në fakt, dashuria e tij është një dashuri që arrin t’i shndërrojë humbjet në fitore, në mënyrë që në të gjitha këto, *“ne jemi më tepër se ngadhënjyes, në sajë të Atij që na ka dashur”* (krh. Rom 5, 37-39). Amen.

Qoftë lëvdUAR Krishti!

FALËNDERIMET PËRFUNDIMTARE TË IMZOT ANGELO MASSAFRAO.F.M. NË FUND TË RITIT

Shumë i nderuar Hirësi Cardinal
Marcello Semeraro,

Shume te nderuar Kardinalet, këtu
të pranishme:

Shume i nderuar Nunci Apostolik
te nderuar Vëllezër në Episkopat
Hiresi Mons. Asti, Metropolit i
Kishes Ortodokse i Beratit

I nderuar P. Ivan, Përfaqësues i
Ministrit Gjeneral të Urdhrit të

Fretërve Minorë

Te nderuar Meshtarë

Te nderuar Rregulltarë dhe
Rregulltare,

Te nderuara Autoritete Civile dhe
Autoritete Fetare,

Te dashur Besimtarë që keni ardhur
nga të katër anët për të kremtuan
ngjarjen e shumëdëshiruar të lumnimit të atë luigj paliqit dhe të dom Gjon Gazullit, qe jeni brenda dhe
jashte katedrales dhe juve qe na keni ndjekur me tv dhe mediat,

Me dëshirë të madhe, në fund të këtij bashkëkremtimi solemn, dua të ndaj me ju ndjenjat që kam në
zemër në këtë moment.

Para së gjithash, më vjen të ndaj **përmallimin e thellë** që provoj duke parë se sot, nga Shqipëria e vogël,
në mbarë Kishën dhe para mbarë botës, Krishti është dëshmuar edhe një herë me forcën e martirizimit.
Martirët e rinj të Lumë u bashkohen 38 të Lumëve të vitit 2016 dhe asaj liste gjithnjë të hapur të burrave dhe
të grave që edhe sot me jetën e tyre i kanë dhënë dhe vazhdojnë t'i japin lavdi Hyjit, duke ushqyer fenë dhe
guximin e popullit të krishterë. Në këtë moment më bie ndër mend për të gjitha ato vende ku Krishti
kundërshtohet te nxënësit e tij dhe nuk mund të mos ndiej bashkë me Kishën përgjegjësinë dhe bukurinë e
dëshmisë, së bashku me vuajtjen e këtyre vëllezërve dhe motrave.

Ndjej një **ndjenjë vogëlsie** përballë këtyre gjigantëve të fesë, e megjithatë njerëz që jetuan
përditshmërinë e jetës së krishterë, rregulltare dhe meshtarake. Ndodh shpesh që ne i mendojmë Shenjtërit
dhe të Lumët si figura të paarritshme, por nga biografitë e tyre dimë se madhështia e tyre qëndron pikërisht
në të jetuarit e plotë të thirrjes së tyre në jetën e tyre të përditshme. Prandaj ndjej se Zoti ende na thërret të
gjithëve për një **gatishmëri të madhe**, për ta shpallur dhe për ta kumtuar si të Ngjallur dhe të Gjallë; i fton
dhe i udhëheq me dashuri të gjithë burrat dhe gratë që të pajtohen me Atin dhe, kështu, të bëjnë një jetë të re,
të lirë nga çdo kompromis me të keqen. Kuptoj edhe se kjo gatishmëri që Zoti na kërkon sot nuk mund të
ofrohet veçse me koston e sakrificave të vogla apo të mëdha dhe, në këtë kuptim, është një thirrje për
martirizim edhe për ne, jo më të përndjekur nga ideologjitë që shprehimisht janë kundër fesë, por nga forma
ideologjike më delikate dhe të rrezikshme që gjithashtu na nënshtrojnë dhe duan të na largojnë nga Zoti.

Dëshiroj **ta bekoj dhe ta falënderoj Zotin** për të gjitha këto dhe së bashku me ju të kërkoj forcën e
Shpirtit Shenjt për këtë Kishë të vogël në tokën e Shqipërisë. Jemi teprica, domethënë ajo që ka mbetur, dhe
jemi bërë edhe më pak për shkak të fluksit të madh migrator që zbulon se sa shumë ka ende për të shëruar në
çdo fushë: sociale, ekonomike, kulturore. Por jemi një popull me zemër të madhe dhe besoj se të nxitur nga
shembulli i përkushtimit qytetar të Martirëve tanë, por jo pa ndihmën e Zotit, do të mund t'i korrigjojmë
situatat e pafavorshme në të cilat tani jemi protagonistë.

Në mënyrë të veçantë, uroj për ne katolikët që Sinodi që sapo ka përfunduar dhe Jubileu jo i largët të jenë
një erë shprese për një stinë të re kishtarë që i sheh të krishterët sinqerisht dhe seriozisht të përkushtuar për
të qenë “kripë” dhe “dritë”, sipas fjalëve të Jezusit, me qëllim që kjo epokë dhe kjo botë të marrë limfën e
Ungjillit.

Nuk kam fjalë të mjaftueshme për të shprehur mirënjohjen time personale dhe të krejt Episkopatit
Shqiptar ndaj Atit të Shenjtë për këtë dhuratë të pamasë të Lumnimit.

Hirësi, këtë falënderim e kemi shprehur disa herë në letrat e fundit; Ju kërkojmë që, si Përfaqësues i Atit

të Shenjtë për këtë Lumnim, të jeni edhe një herë zëdhënës i ndjenjave tona më të thella të vlerësimit dhe të mirënjohjes për gjithë dashurinë që Papa Françesku po shfaq, në kaq shumë forma, ndaj Kishës sonë dhe ndaj popullit shqiptar.

Ndihem i detyruar që t'i falënderoj **të gjithë ata që kontribuan** për të arritur deri në këtë ditë: ata që nuk janë më mes nesh, por që na shoqërojnë nga Parrizi (mendimet e mia shkojnë në veçanti për të paharruarin Atë Leonardo Di Pinto O.F.M., i pari që punoi për të mbledhur informacionin e nevojshëm për fillimin e Çështjes së Lumnimit), dhe ata që janë të pranishëm dhe që, në çfarëdo cilësie, kanë punuar ose po punojnë për lavdinë e Zotit dhe për nderimin që u takon Martirëve tanë.

Do të doja të përmendja në mënyrë të veçantë Postulacionin e Përgjithshëm të Fretërve Minorë në personin e Atë Gianni Califano-s, i cili shoqëroi dhe ndoqi çdo hap të nevojshëm që nga fillimi e deri më sot dhe të gjithë anëtarët e Gjykatës për Çështjen e Martirëve. Faleminderit, faleminderit shumë të gjithëve.

Faleminderit edhe **Juve Hirësi** që keni dashur të jeni këtu me ne në këtë ditë feste për të ndarë gëzimin tonë dhe, edhe një herë, për të mbjellë shpresën në zemrat tona: kemi me të vërtetë shumë nevojë!

Ecja nuk ka përfunduar, ajo sapo ka filluar; dhe kemi një nevojë kaq të madhe që ta ndiejmë dashurinë amënore të Kishës universale që na shoqëron dhe që na inkurajon në rrugëtimin tonë për t'iu bashkëngjitur çdo ditë Krishtit Mësues dhe Zot.

Falënderoj të gjithë ju, **zotërinj Kardinalë**, kardinalin tonë Dom Ernest Simonin (Troshanit), ju **Ipeshkvij** që keni ardhur nga kisha të ndryshme, të gjithë ju **Meshtarë**, **Rregulltarë** e **Rregulltare**.

Falënderoj përfaqësuesin e Kishës motër, **Hiresin Mons. Asti**, delegati e Kishës ortodokse, me të cilën ndajmë fenë e vetme në **Trininë e Shenjtë dhe përfaqësuesit e besimeve të tjera fetare**, me të cilët ecim së bashku me vetëdijen se nderojmë të vetmin Hyj.

Falënderoj të gjithë ju, besimtarë që keni ardhur nga Kosova, në veçanti besimtarët e Janjevës, vendlindja e të Lumit Luigi Paliqit; besimtarë që keni ardhur nga Kroacia, Mali i Zi (!nga Maqedonia e Veriut?), nga të gjitha Dioqezat e Shqipërisë, në veçanti ju besimtarë të Dajçit Zadrime, bashkëqytetarë të të Lumnit Gjon Gazulli dhe familjarë të tij.

Dëshiroj të falënderoj nga zemra **Kryetarin e Bashkisë** dhe **bashkëpunëtorët** e tij për ndihmën e ofruar në mbarështimin dhe suksesin e kësaj ngjarjeje historike.

Falënderoj edhe **Policinë** që u kujdes për rendin dhe sigurinë publike.

Falenderoj, gjithashtu, ata që bashkëpunuan në përgatitjen e këtij kremtimi solemn të Lumnimit, në veçanti të gjithë anëtarët e Komisionit Përgatitor, Bandat Muzikore të Aradeos (Itali) dhe të Shkodrës, që sonte do të na ofrojnë një koncert dhe do të bëjnë një binjakëzim, **orkestrën dhe korin** e Konferencës Ipeshkvnore të drejtuar me mjeshtëri nga Harlen Nikolli, **vullnetarët** dhe personelin **mjekësoro-shëndetësor**.

Një aspekt jo i papërfillshëm, pa të cilin nuk do të mund ta jetonim këtë ditë dhe që meriton të përmendet në mënyrë të veçantë, është ai i **mbështetjes financiare** dhe për të cilin sinjerisht falënderoj të gjithë ata që kanë dhënë kontributin e tyre.

Falënderoj edhe **operatorëve mediatikë**: vëmendja juaj ndaj kësaj ngjarjeje kontribuon që Martirët tanë dhe Shqipëria jonë të kenë edhe një herë jehonë globale; në veçanti falënderoj TVSH-në për **transmetimin** e drejtpërdrejtë televiziv.

Në fund, ndihem i detyruar të falënderoj publikisht dy artistët: z. **Edmond Papathimiu** dhe z. **Andi Hila**, që krijuan pikturat nga të cilat janë marrë imazhet për aracon e Lumnimit dhe për figuret e shenjta me lutjen që do të na mundësojë t'i lutemi edhe një herë Zotit për hirin e Kanonizimit të Martirëve tanë.

Dhe pas falenderimeve të nevojshme, më lejoni të shpreh edhe dy dëshira të sinqerta.

Para së gjithash, uroj që në çdo kënd të botës, ku po fryjnë erërat e luftës, ndonjëherë duke përdorur përkatësinë e ndryshme fetare për të justifikuar krimet e vërteta kundër njerëzimit, të reshtë dhuna dhe përndjekja ndaj atyre që nuk ndajnë të njëjtin vizion fetar të jetës.

Pastaj, duke parë periudhën historike që po kalojmë, e cila i sheh trojet tona të Shqipërisë dhe të Kosovës të përkushtuara për t'u përballur me

vështirësi të mëdha ekonomike, sociale dhe morale, uroj që gjaku i derdhur nga Martirët tanë të bëhet për ne vërtet një “farë” jete të re.

Shembulli i tyre na dhashtë guxim dhe forcë që të gjithë të angazhohemi, secili sipas aftësive dhe përgjegjësisë të veta kishtarë, shoqërore ose politike, për të ndihmuar më të dobët në shoqëri, për të eliminuar varfërinë, për t'u ofruar punë dhe dinjitet të gjithë njerëzve dhe për të kontribuar kështu për të mirën e të gjithëve.

Ju të gjithëve ia besoj ndërmjetësimin të Nënës së Këshillit të Mirë, Pajtores së Shkodrës dhe të mbarë Shqipërisë, të të Lumit Luigj Paliq dhe të të Lumit Gjon Gazulli, së bashku me ndërmjetësimin e 38 Martirëve të Lumë të shekullit XX në Shqipëri dhe të së Shenjtes Nënë Tereza të Kalkutës. Marrshin për ne nga mirësia hyjnore të mirën për mbarë Kishën universale dhe shpëtimin e mbarë botës, atë shpëtim që Krishti tashmë e ka realizuar me Mundimin, Vdekjen dhe Ngjalljen e tij të lavdishme.

Atij i qoftë nderi dhe lavdia në shekuj të shekujve.

I Lumi Luigj Paliqi, lut për ne!

I lumi Gjon Gazulli, lut për ne.

Amen

† **Angelo Massafra OFM**
Arqipeshkëv Metropolit Shkodër-Pult

HOMELIA E TË DIELËS XXXIII

17 nëntor 2024

Mons. Angelo Massafra

Dje kremtuam ngjarjen e madhe të lumnimit të Luigj Paliqit dhe të Gjon Gazullit: një moment i madh gëzimi për Kishën në Shqipëri; dhe sot po kremtojmë sërish për ta falënderuar Hyjin për këtë dhuratë të madhe. Eukaristia, siç e thotë edhe vetë fjala, është falënderim ndaj Hyjit për të mirat që Ai na i dhuron ne; vetëm ata që e shohin ngjarjen e Lumnimit si një dhuratë mund ta falënderojnë Hyjin dhe mund ta përdorin atë për të mirën e tyre dhe të Kishës sonë.

Por duhet të kemi kujdes që, të marrë mendsh nga gëzimi i festës, të mos harrojmë mundin, dhimbjen dhe vetëofrimin e atyre që po festojmë.

Të Lumët e rinj, për faktin se ishin nxënës të Jezusit, duke u martirizuar patën të njëjtin fat si Mësuesi i tyre hyjnor. Mund të imagjinojmë se ngjarjet katastrofike të përndjekjes që ata po përjetonin duhet t'i referohen domosdoshmërisht fragmentit të ungjillit që dëgjuam sot: në sytë e tyre, ngjarjet përndjekjeje të epokës së tyre duhet të kenë pasur pikërisht formën e një apokalipsi.

Por mund të imagjinojmë edhe, sipas dëshmimeve që na kanë mbërritur, se sakrifica e tyre ishte plot shpresë për takimin me Krishtin, Mbretin e tyre, Gjykatësin e mëshirshëm që dëshiron shpëtimin e të gjithëve dhe mbarështues të të cilit ata ishin në tokë. Ndoshta edhe fjalët e Psalmi të kësaj të diele mund të gjejnë vendin e duhur në gojën e Martirëve tanë të lumë: *“Në dorën tënde fati im! S'do të ma lësh shpirtin në Nëntokë. Kënaqjen e amshueshme në të djathtën tënde”* (Psal 15, 5.10.11).

Prandaj është e nevojshme që ne sot, që kremtojmë këtë Eukaristi edhe në dritën e ngjarjes së madhe të djeshme, të kuptojmë mesazhin e kësaj Liturgjie të Fjalës.

Imazhet e përdorura nga autorët e shenjtë, në shikim të parë, mund të duken katastrofike dhe plot tmerr; në realitet ata na flasin për përmbushjen e drejtësisë së Hyjit, qëllimi i vetëm i të cilës është shpëtimi i njerëzimit. Por që ky shpëtim të realizohet, është i nevojshëm një ndryshim në realitetin që ne njohim: vdekja duhet të pasohet nga ngjallja (kështu na kanë thënë Danieli profet dhe Psalmi); urrejtja ndaj Krishtit duhet të pasohet nga fitorja e tij (kështu na thotë Letra drejtuar Hebrenjve); për vuajtjet, për të cilin Jezusi na flet në Ungjill, është e nevojshme që të gëzohemi për ardhjen e re të Zotit në lavdinë e tij.

Fatkeqësisht, ka pasur shumë vuajtje gjatë historisë; shumë të tjera po ndodhin tani dhe të tjera do të ndodhin në të ardhmen. Të mendojmë për luftërat që po zhvillohen në këtë moment historik; por të mendojmë edhe për faktin se ende ekziston një varfëri e madhe në botë, ndaj sot, në festën e Shenjtes Elizabetë të Hungarisë, nënës së të varfërve, kremtohet në mbarë Kishën Dita e Botërore e të Varfërve me moton: *“Urata e skamnorëve ngritet tek Zoti”*

Prandaj, lind spontanisht pyetja për kohën në të cilën Zoti do të kthehet dhe më në fund mund të themi se çdo formë e padrejtësisë është zhdukur. Të përpiqemi ta kuptojmë atë nga përshkrimi i vuajtjeve që ka bërë Jezusi. Dielli, hëna, fuqitë qiellore: janë rregullatorët e kohës siç e njohim ne. Kjo do të thotë se ngjarja e kthimit të Zotit dhe e shpëtimit tonë përfundimtar do të ndodhë jashtë kohës: është një shpëtim që është gjithmonë në veprim, sepse Hyji është jashtë kohës; Ai, në fakt, është e tashmja e përjetshme.

Kjo do të thotë se shpëtimi që Hyji na dhuron po ndodh këtu dhe tani; trazirat për të cilat na flet Jezusi janë gjithmonë në veprim, ashtu si edhe vuajtjet. Koha në të cilën po jetojmë, duke pritur të ndalojë për të hyrë në

përjetësi, tashmë është koha e shpëtimit, siç na thotë edhe Shën Pali në letrën drejtuar Korintasve: *“Tani koha e volitshme, ja, pra, dita e shpëtimit!”* (2 Kor 6, 2), dhe siç na mëson Jezusi kur na thotë se Mbretëria e Hyjit është tashmë mes nesh (Lk 17, 21).

Pra, Jezusi ka të drejtë kur na thotë se nëse dimë t'i shikojmë përmbysjet dhe vuajtjet e kohës së tanishme me një vështrim të mençur, do të jemi në gjendje të kuptojmë *“se Biri i njeriut është afër - t'ë dera”* (krh. Mt 24, 33). Dhe ka të drejtë në

mësimin e tij për lutjen kur na thotë se nëse, duke u lutur, besojmë se tashmë e kemi marrë atë që kërkojmë, ajo gjë do të na jepet. Shikoni, vëllezër dhe motra... Shpëtimi i Zotit është gjithmonë në veprim dhe të kesh fe do të thotë ta besosh këtë gjë.

Por është gjithashtu e vërtetë se jemi duke pritur kthimin përfundimtar të Zotit Jezus; megjithatë, kjo pritje, pikërisht sepse e dimë se jemi të shpëtuar

tashmë këtu dhe tani, nuk duhet të na shqetësojë, as të na ngjallë kureshtjen për ditën dhe orën... ky është një shqetësim i Atit tonë qiellor.

Në kemi vetëm detyrën që ta jetojmë mirë faktin se jemi nënës të Jezusit, duke u bazuar vetëm dhe

ekskluzivisht në Fjalën e tij, e vetmja siguri që nuk kalon kurrë: *“Qielli e toka do të zhduken, por fjalët e mia nuk do të bien poshtë”* (Mt 24, 35).

Pra, ta përjetojmë këtë Eukaristi pikërisht për domethënien e saj: falënderim ndaj Hyjit për

dhuratat që Ai na ka dhënë; ta falënderojmë për këtë mësim që na bën të shpresojmë duke mposhtur çdo trishtim; ta lëmë veten plot besim në duart e vullnesës së Tij në jëlloj si Martirët tanë të lumë, duke i bërë thirrje krejt aftësisë sonë

për të besuar; të jetojmë me zell në bamirësi, në dashuri ndaj Zotit dhe ndaj të tjerëve, veçanërisht ndaj vëllezërve dhe motrave më të varfër e më nevojtarë, gjë që na bën të ngjashëm me Mësuesin dhe Zotin tonë. Atij i qoftë nderi dhe lavdia në shekuj të shekujve.

Amen.

KONFERENCA SHKODËR – LEZHË 2024

Rivitalizimi i Shoqatës Antikomuniste të Ish-të Përndjekurve Politikë të Shqipërisë nëpërmjet Reformës Gjithëpërfshirëse Organizative për të adresuar Padrejtësitë Historike të Regjimit Komunist

Fjala e Imzot Angelo Massafra OFM

Falënderoj Zonjen Megi Marku për ftesën për të marrë pjesë në këtë Konferencë dhe i përshëndes të gjithë me respektin që u takon atyre që, si ju, angazhojnë burimet dhe energjitë e tyre që gabimet e së shkuarës së kombit tonë të gjejnë, nga njëra anë, përgjigjen e duhur të drejtësisë dhe, nga ana tjetër, të ndërmarrin të gjitha veprimet e nevojshme që në të ardhmen të mos bëhen më dhe të përjetojmë një kohë pajtimi dhe paqeje.

Javën e kaluar, me rastin e Lumnimit të Atë Luigi Paliqit dhe të Dom Gjon Gazullit, ne katolikët përjetuam një moment lutjeje gjatë së cilës kujtuam fjalët e Papa Shën Gjon Palit II, i cili në mesazhin e tij për një Ditë Botërore të Paqes shprehu pikërisht këtë koncept: nuk mund të ketë paqe pa drejtësi.

Megjithatë, si Ipeshkëv i Kishës Katolike, më kërkohet të sqaroj qartë konceptin e drejtësisë sipas Ungjillit: nuk bëhet fjalë për një drejtësi të thjeshtë (qëndrim që, për fat të keq, është shumë në modë kohët tona dhe qëllimi i tij i vetëm është dënimi!), por - **biblikisht- drejtësi do të thotë "të bësh atë që është e drejtë"**. Pra, është e drejtë të kërkojmë të vërtetën historike; është e drejtë të hidhet dritë mbi përgjegjësitë e secilit individ; por është edhe më e drejtë të kuptojmë se si është arritur në ngjarje të tilla të tmerrshme për tokën tonë... po, sepse përtej përgjegjësiave personale, ka edhe një përgjegjësi kolektive që nuk mund ta anashkalojmë.

Prandaj, vlerësoj angazhimin tuaj që të hidhet dritë mbi ngjarjet historike të së kaluarës të padrejtësive historike të regjimit komunist dhe që historia të rishkruhet me objektivitetin shkencor që meriton. Por besoj se qëllimi i këtij kërkimi historik duhet të jetë nxjerrja në dritë e një të vërtete aq të dukshme sa t'i japë fund çdo rilindjeje të neokomunizmit diktatorial në tokën tonë.

Sigurisht, dhe shtoj për fat të keq, gjithmonë duhet të merremi me veçantinë e individëve. Kjo do të thotë se nuk mund të parashikohet fakti që dikush një ditë të zgjohet nga gjumi me idenë e pashëndetshme të nënshtrimit të bashkëqytetarëve të tij dhe të fillojë të zbatojë projekte pushteti që nuk janë një formë shërbimi për të mirën e njerëzve. E vetmja gjë që mund të bëhet për momentin është parandalimi, zbulimi dhe shpallja e së vërtetës historike mbi një të shkuar që e ka shkatërruar popullin tonë moralisht, psikologjikisht dhe ekonomikisht.

Me lejon të permend disa padrejtësitë historike: **Tema e dites përmend konceptin "adresim i padrejtësive"**. Çfarë do të thotë, si mund të adresohet një padrejtësi? **Ja disa sugjerime konkrete, duke shikuar të shkuarën**

1. Mund të flasim për **PADREJTËSI HISTORIKE**

- **Padrejtësia e shkuar ishte shtypja e pa skrupull e popullit shqiptar** në emër të drejtësisë sociale, gjatë tërë kohës së sistemit komunist.

- **Padrejtësia e tashme është fshehja me dashje e historisë**, përballë brezit të ri. Psh te librat e historisë në shkollat shqiptare gjenden mjaft faqe të cilat flasin për ngjarje të rënda historike, siç ishte Auschwitz, por gjendet vetëm pak rreshta që përmendin regjimin totalitar komunist në Shqipëri, dhe mungon dënimi i tij.

Kjo padrejtësia e të tashmes prek është padrejtësinë e cila do të shtrihet edhe deri në të ardhmen e shumë viteve të tëra, pasi e dimë mire se mbajtja e brezit të ri në injorancë i hap rrugën çdo lloj padrejtësie të mundshme, si psh: varfëria intelektuale e cila ia hap rrugën varfërisë materiale por edhe asaj shpirtërore. Nga këtu rrjedhin dobësia e vendimeve, frika për të dënuar të keqen dhe për të zgjedhur të mirën, siç e shohim në kontekstin aktual të pushtuar nga modat, nga suskesi egocentrik që shtyn për t'u ngjitur në majtë më të larta duke përdorur të tjerët si shkallë nëpër mbi

të cilët shkelet gjatë ngjitjes.

2. Si pasojë, mund të flasim për **padrejtësi njerëzore**. Te Karta Magna e të Drejtave të Njeriut gjejmë se liria e besimit është një ndër të drejtat themelore të njeriut. Në kontekstin tonë social, psh në popullin tonë shqiptar, kur dëgjojmë shprehjen “le të kemi shëndetin dhe gjithçka tjetër është në rregull”, e shohim se rëndësia e gjithçkasë përqendrohet te jeta fizike dhe sociale. Pra, duke përkufizuar jetën vetëm në këto dy nivele, le ta pyesim veten mos është kjo një pasojë e komunizmit ateist që ka mësuar ta drejtojmë shikimin vetëm drejt të këtushmes? Shën Agostini, pas shumë trazirave dhe kërkimi shpirtëror, pohon: “Ti na ke bërë për vete, o Zot, dhe zemra jonë nuk do të gjejë paqe derisa të mos pushojë në Ty”. Sa herë që të përpiqemi të fshijmë fytyrën e Zotit nga shpirti i njeriut, ne e dënojmë atë për të jetuar në një shqetësi të vazhdueshme, pa paqen që Zoti ia dhuron.

3. **Mund të flasim për padrejtësi ligjore:** *nga momenti që e gjithë bota e di se komunizmi në Shqipëri ka qenë më çnjerëzori i të gjitha ideologjive të tjera komuniste, që ka shkaktuar aq shumë të vdekur, fytyrat dhe emrat e të cilëve nuk do t'i njohim kurrë, si psh të gjithë fëmijët të cilët kanë vdekur nga uria në Tepelenë apo në kampet e tjera të përqendrimit, ose të gjitha gratë që kanë vdekur shpirtërisht duke parë torturat e ushtruara mbi burrat e apo bijtë e tyre, ose të gjitha vuajtjet e grave nëpër burgjet komuniste apo në kampet e përqendrimit të cilat akoma askush nuk i ka trajtuar. Derisa të vazhdohet të mbahen në heshtje të gjitha këto aspekte, do të vazhdojmë të jemi në hijen e padrejtësive ligjore.*

E vetmja mënyrë për të riparuar sadopak këto padrejtësi, **konsiston në dënimin shprehimisht dhe me akt publik të të gjitha krimeve të regjimit komunist në Shqipëri**. Le ta pohojmë akoma së bashku këtu: **ideologjia komuniste në Shqipëri ka krijuar një gjenocid**, ka qenë një ideologji e keqe dhe e padrejtë, dhe e tillë do të mbetet. Kur dëgjojmë persona të cilët pohojnë se “gjatë komunizmit nuk ishim dhe aq keq”, le ta themi me zë të lartë se këto lloj pohimesh dalin vetëm nga goja dhe nga zemra e atyre të cilët kanë patur përfitime nga komunizmi, duke shkelur në mënyra nga më të ndryshmet bashkëatdhetarët e vet. Prandaj komunizmi ka qenë një sistem kriminel dhe pasojat e tij vazhdojnë akoma sot të mbjellin kriminalitet në vendin tonë.

4. Mund të flasim prandaj edhe për **padrejtësi edukative**. Përderisa nuk shprehim një gjykim në sy të

brezit të ri, në lidhje me çfarë është mirë dhe çfarë është keq, çfarë është vlerë dhe çfarë është e pavlerë, ne jemi duke ushtruar një padrejtësi edukative. Prandaj le t'i ndihmojmë fëmijët dhe të rinjtë për të kuptuar e për të rilexuar historinë në mënyrë objektive, me anë të cilës të mësojnë se çfarë duhet pranuar si mësim e çfarë duhet evituar si gabim.

Këtu hyn në lojë përgjegjësia e të gjithë neve këtu të pranishëm. Çfarë kanë pësuar të gjithë të persekutuariat në kohën e komunizmit, sot le të mos jetë më vetëm një kujtim që çon në viktimizëm, por duke mësuar nga mësuesja e mirë e jetës që është historia, le të shoqërojmë brezin e ri për të zgjedhur të mirën e për të evituar të keqen, edhe sa i përket nivelit të marrëdhënieve njerëzor dhe të mirës së përbashkët. Vetëm në këtë mënyrë secili prej nesh këtu të pranishëm, do të shohim të zgjatet jeta jonë te e mira që mund të rritet te brezi i ri, jo më të padrejtësia.

Në këtë mënyrë, duke i ndërgjegjësuar veçanërisht brezat e rinj për rreziqet me të cilat përballen kur ua delegojnë të tjerëve përgjegjësinë e tyre për menaxhimin e "çështjeve publike", mund të shpresojmë për një të ardhme paqësore. Megjithatë, besoj se është urgjente të rritet ndërgjegjësimi dhe përgjegjësia për veprim politik - në kuptimin më të pastër të fjalës - pra "për të mirën e polis-it". Askush nuk duhet të ndihet i përjashtuar nga aksioni politik, duke u nisur nga koncepti "i të mirës së përbashkët", i cili, për fat të keq, besoj se i mungon një pjese të madhe të popullit tonë (ndoshta si një reagim i pavetëdijshëm ndaj idesë komuniste, çuar në ekstrem prej diktaturës, të mohimit të konceptit të pronës private).

Per te mbullur, kjo dite te sherbej:

- 1.Per reflektim
- 2.Per ndërgjegjesim
- 3.Te tregohet e verteta e historise
- 4.Angazhimi i te gjithëve...

Intellektualet te mos rrin ne heshtje

- 5.Bashkimi midis shoqatave te ndryshme
- 6.Ne fund:

Feja: krishterimi dhe Islami,nxitbesimtaret qe te bejne gjithmone te miren.

Prandaj, i duartrokas Konferencat e këtij kalibri, sepse më bëjnë të shpresoj dhe ta shikoj me entuziazëm të ardhmen. Rrjedhimisht, dëshira ime është pikërisht kjo: të kujtoj të shkuarën, por për ta shikuar të ardhmen me shpresë.

Faleminderit përsëri të gjithëve dhe punë të mbarë.

† **Angelo Massafra O.F.M.**

Arqipeshkëv Metropolit i Shkodër-Pultit

DITA E RINISË DIOQEZANE

“ATA QË SHPRESOJNË NË ZOTIN ECIN PA U LODHUR”

Në Ditën Botërore të Lezhë, më 23 nëntor 500 të rinj nga Dioqeza Rrëshenit dhe e Lezhës.

T ë p r i t u r Motrat Françeskane, e shkollës së tyre “Atë një moment lutjeje, përshpirtshme dhe Ipeshkvi i Lezhës i mirëseardhjen të rinjve meshtarëve e Motrave rinj.

Dom Domenik salezian dhe i ftuari thjeshtësi e vërtetësi mesazhit të Papa shprese”, duke i nxitur lodhen duke zbuluar Jezusit.

Pjesëmarrësit, si për kësaj dite: “Ata që ecin pa u lodhur”, nisën qytetin e Lezhës duke duke thirrur: “Jemi Sheshi i qytetit pati rinjtë shkodoranë duke

pantominë dhe me një kërcim, përmes të cilëve përcollën një mesazh drite dhe shprese për të gjithë.

Shtegtimi përfundoi në Katedrale, me kremtimin e Meshës së Shenjtë, e cila u udhëheq nga Imzot Ottavio Vitale.

Kjo Ditë Rinore u mbyll me një moment festiv pranë shkollës së Rogacionistëve, ku pjesëmarrësit mundën të jetonin fjalët e psalmistit: “Oh, sa punë e mirë e gjë e bukur është kur vëllezërit jetojnë së bashku” (Ps 133, 1).

Lezhë, 13 nëntor 2024

LËNDA Letër drejtuar famullitarëve dhe përgjegjësve të të rinjve për mbarrëvajtjen e Takimit Rinor Ndërdioqezan, nëntor 2024

Shumë të dashur famullitarë dhe përgjegjës të të rinjve nëpër famulli!

Takimi i radhës për të rinjtë tanë do të jetë me **23 nëntor 2024**, që përkon me Ditën Botërore të Rinisë në nivel dioqezan.

Ky takim është propozuar nga KKLFJ të zhvillohet në nivel Metropolishë, d.m.th që Kryedioqeza e Shkodrës do ta zhvillojë bashkë me Dioqezën e Lezhës dhe Dioqezën e Sapës. Takimi është vendosur që të zhvillohet në **LEZHË**.

Më poshtë do ju japim disa udhëzime praktike, me qëllim që kjo Ditë të jetohej sa më mirë.

- Dita është organizuar për të rinjtë nga **Viti i parë e sipër**. I përket famullitarëve dhe motrave të bëjnë zgjedhjen dhe shoqërimin e të rinjve të tyre, sidomos duke qëndruar bashkë me ta gjatë momenteve të lutjes dhe katekezës.
- Nga çdo i ri duhet të kërkohet **200 lekë** të reja për organizimin dhe pjesëmarrjen. Në fillimin e Ditës, në momentin e regjistrimit shoqerues i grupit dorëzon kontributin e grupit

Nga ana juaj dhe të rinjve kërkojmë bashkëpunimin, mirëkuptimin dhe gëzimin tuaj!

Mirë se të vini!

KOMISIONI KOMBËTAR PËR LAIKËT, FAMILJEN DHE JETËN
kklaiketfamiljajeta@gmail.com

Rinisë, kremtuar në 2024, morën pjesë rreth e Shkodrës, e Sapës, e

përzemërsisht nga kjo ditë nisi në palestrën Shtjefën Gjeçovi” me shoqëruar me këngë të shumë gjallëri rinore. përshëndeti dhe u dha dhe të gjithë që i shoqëronin këta të

Qerimi, meshtar special i kësaj dite, me vijoi me shtjellimin e Françeskut “Shtegtarë të rinjtë që të mos Fjalët jetëdhënëse të

të vënë në jetë temën e shpresojnë në Zotin ecjen e tyre nëpër lutur Rruzaren dhe shtegtarë të shpresës”. mundësi që t'i shohë të performuar me një

KISHA E SHËN MHILLIT STERBEQ ME MOSHË TË RE POR ME TRASHIGIMI TË LASHTË TË KISHAVE NË TROJET TONA...

Nëse nuk thellohem në historinë e Kishave në trevat tona, apo më konkretisht në historinë e Kishës së Shën Mhillit Sterbeq ne do të mësojmë se kjo kishë e fillon jetën e saj në vitin 1938, kur (e ndjera) Mrikë Malja do të linte amanet që shtëpia e saj (pas vdekjes) të shëndrrohet në Kishë për popullsinë katolike të fshatrave Sterbeq, Jubicë etj.

Shtëpinë e kesaj bije të Sterbeqit të shendërruar në kishë do t'a administronin misionarët Jezuit, të cilet ja kushtojnë Shën Mhillit, ku në këtë Kishë kremtonin meshët, kryesisht në ditë festash, por këtu bëheshin edhe rrëfime e pagëzime, si dhe kryeheshin shërbimet e fundit të banorëve që ndërronin jetë të Sterbeqit, Jubicës e më gjërë e tjerë...

Kisha do të vazhdonte të jenë e till derisa u mbyll në vitin 1967 nga regjimi ateist-komunist. Kjo kishë nga regjimi atesit i asaj kohe u përshtat si shkollë fillore.

Pas vitit 1990 kur regjimi ateist u rrëzua, kjo kishë mbeti thjeshtë një ndërtesë, ku nga banorët e Sterbeqit e më gjërë thuhej na ishte dikur një kishë. Dalngadalë koha ka bërë punën e vet dhe ndërtesës së kishës iu rrëzua çatia, por i kanë mbetur në këmbë muret, të cilat edhe kështu dëshmojnë për historinë që nga mosha duket e re, por nga trashigimia e kishave që ndodheshin këtu afër, në Jubicë është e vjetër.

Këtë trashigimi kishash e gjejmë të shkruar nga studiuesi i njohur dhe ish konsulli francez në Shkodër Hecquard (1814-1866), i cili rreth 170 vite më parë do të shkruante: "...Në një vend të vetmuar të quajtur Jubicë, në brigjet lindore të liqenit të Shkodrës, njëherë e një kohë gjendej një qëndër e banuar (qytet i vogël) ku ende shihen rrënojat e dy kishave e të puseve shumë të lashta".¹

Organizatori e udhëheqësi i Kuvendit të Arbnit me 1703, imzot Vinçenc Zmajeviku, do të thoshte se: "Gjatë shekujve Fortuna e stuhia e detit, krizma e furia e ferrit janë perpjekur bashkë për t'i perpirë kishat tona...".²

E mjerisht jo pak edhe kanë arritur ndër shekuj, kryesisht pushtuesit shekullor turko-osman ndaj jemi "kështu" me historinë e Kishave tona. Ndërsa kleri kristian u trajtua shumë ashpër e dhunshëm, veçanarisht gjatë pushtimit turko-osman. Meshtarët merreshin peng e prej tyre nxirreshin shperblime të majme, veçanarisht kur në "rrjetë" binte ndonjë Ipeshkëv...³.

Nëse ky shterngim i lakut nuk do të jepte frutet e pritura, atëherë mund të vijohej me zbulimin e çatave të kishave, për me pengue zhvillimin e rriteve fetare, veçanarisht në dimër, ose do të kerkohej respektimi i rregullave turke, të cilat nuk lejonin kisha ose ndërtesa kulturi deri në largësi sa iu rrokte syni autoriteteve turke.⁴

Duke njohur këtë histori Kisha e Sterbeqit si edhe ajo e Jubicës, e ndërtuar në vitin 2001, (Kishë që i kushtohet Zojës së Ngjiturit në Qiell), mendoj se janë trashigimtare të dy kishave shumë të lashta që pushuan së ekzistuari nën pushtimin turko-osman, rreth fundit të shekullit XVII e fillimit të atij XVIII. Gjë që në një farë mënyre na e pohon edhe ipeshkëvi famëmadh, symbol i binomit Fe e Atdhe Imzot Pjetër Bogdani, i në një relacion të tija për selinë shenjete shkruan se: në gjysmen e dytë të shekullit XVII ndodhë një ngjarje e keqe për tërë kishen...Priftin e Jubicës Don Nikë Leka pushtuesit turq me kërbac e kulaç e detyrojnë të shkojnë në Kostandinopojë (Stambollë), duke marrë me vete farefisën e tij, dhe

atje i detyruan të mohojnë fenë e tyre kristiane-katolike duke marrë fenë e pushtuesit turk. Turqit e shfrytëzonin këtë (si pershendetje), duke u thënë besimtareve katolik: "bëhuni edhe ju turq (musliman) si prifti, abati, vikari e predikuesi juaj Don Nikë Leka".⁵

Dy kishat e Jubicës, që përmend Hekardi pushuan së ekzistuari pas shek.XVII, ku mjerisht as rrënojat nuk u dihen, megjithatë, nuk ka arsye të mos i konsiderojmë kishën e Sterbeqit, por edhe atë të Jubicës si trashigimtare të këtyre dy kishave të lashta....

REFERENCAT:

1. Hyacinthe Hecquard, Historia dhe pershkrimi i Shqiperisë së Eperme ose i Gegërisë, fq.203 ,Plejad

2008.

2. Kuvendi i Arbenit 1703, fq.35, botim i Shpresa Prishtine 2003.

3. Letër e dom Nikollë Gjorgës e 29 dhjetorit 1748, Italo Sarro, kontribut për historinë kishtarë të Shqiperisë së Eperme shek.XVII-XIX, fq.12, botime Franceskane, Shkodër 2015.

4. Relacion i ipeshkvit Pal Kampsi mbi vjetin 1757, Italo Sarri, po aty fq.40-41.

5. Pjetër Bogdani, letra dhe dokumente, fq.142-143, perg. nga Odette Marquet, sh.b. "At Gj. Fishta, Shkoder 1997.

MESAZHI KRISHTLINDJES 2024

Shumë të dashur,

jemi duke kremtuar solemnitetin e madh që i bashkon të krishterët anembanë botës në adhurimin e thellë të misterit të parë themelor të fesë sonë: Mishërimi i Fjalës së Hyjit, i cili, me dëshirën e tij, zgjodhi që të bëhej anëtar i familjes njerëzore. Në fakt, *“Hyji që të krijoi pa ndihmën tënde, nuk mund të të shpëtojë pa këtë ndihmë”*: kështu shprehej Shën Agustini (Sermoni CLXIX, 13), duke na bërë të kuptojmë se cila është metodologjia e Hyjit për shpëtimin e njerëzimit.

E pra, Hyji e përdori fillimisht këtë metodologji për veten e tij duke marrë natyrën njerëzore në mënyrë që të ofrojë më pas jetën e tij për shpëtimin e botës. Por këtë metodologji ai na e propozon edhe neve, duke na ftuar që të bashkëpunojmë me Të në veprën e shpëtimit.

Si Kishë në Shqipëri, më 16 nëntor të këtij viti, morëm një hir të madh me Lumnimin e Martirëve tanë Luigj Paliqi dhe Gjon Gazulli: dy shembuj të mrekullueshëm të bashkëpunimit aktiv me Hyjin për shpëtimin e botës. Sakrifika e jetës së tyre, në fakt, nuk ishte qëllim në vetvete, por kontribuoi në rivendosjen e drejtësisë dhe të paqes në popullin e tyre: në këtë mënyrë ata u bënë instrumente në duart e Hyjit për shpëtimin e vëllezërve dhe të motrave të tyre që ndodheshin në vështirësi të mëdha.

Me këtë Krishtlindje të Zotit përurohet edhe Viti i Jubileut, i cili dëshiron të jetë një kohë e rivendosjes së ekuilibrit me Hyjit dhe njerëzimit, mes njerëzve dhe krijimit, mes njeriut dhe njeriut.

Jubileu 2025, me temë “Shtegtarë shprese”, na kujton para së gjithash gjendjen tonë në këtë tokë që është pikërisht ajo e “shtegtarit”, domethënë ajo e “kalimtarit”, duke relativizuar gjithçka në Hyjin; dhe më pas duke na nxitur që ta jetojmë kohën e shtegtit tonë në këtë tokë me shpresë, domethënë duke ushqyer brenda vetes dëshirën për të mirën, e cila nuk duhet të mposhtet nga shkurajimi që e keqja vazhdon të mbjellë për shkak të luftërave, trazirave natyrore apo ligësisë njerëzore.

Prandaj, mesazhi im i urimeve për këtë Krishtlindje 2024, i fundit i shërbimit tim si Bari i kësaj Arqipeshkvie të Shkodër-Pultit, dëshiron të jetë ky:

- Të mësojmë nga Hyji metodologjinë e mishërimit, duke e zbatuar atë në jetën tonë kishtarë dhe shoqërore, duke u bërë bashkëpunëtorë aktivë të Hyjit për shpëtimin e botës sonë.
- Të mësojmë që të relativizojmë gjithçka në Hyjin, duke bërë gjithçka për Të, ashtu si Jezusi erdhi në këtë botë për të bërë vullnesën e Atit (krh. Gjn 18,11).
- T’i rivendosim ekuilibrat e prishur për shkak të mëkatit duke bërë gjithmonë të mirën dhe atë që është e drejtë, duke vënë në praktikë urdhërimet e Hyjit, që rregullojnë marrëdhëniet tona me Të, me të afërmin tonë dhe me të gjitha krijesat.
- Dhe, në fund, uroj që shpresa të mos mungojë kurrë në zemrat e secilit prej jush: ajo ushqet dëshirën për një botë më të mirë dhe qoftë stimuli i nevojshëm, me qëllim që secili ta bëjë të mirën dhe të angazhohet aktivisht në sferën kishtarë dhe civile.

Shumë të dashur, mbërritë te ju ky urim mirësie dhe shprese që Zoti Jezus dëshiron për të gjithë:

- Të gjitha familjeve të kësaj toke të dashur shqiptare dhe në veçanti atyre të kësaj Arqipeshkvie, u uroj që të kenë marrëdhënie të shëndosha sipas modelit të Familjes së Shenjtë.
 - Të rinjve u uroj që t’i hapen jetës, që të mos shkurajohen në ndërtimin e të ardhmes së tyre duke ndjekur rrugën e të mirës.
 - Atyre që ende jetojnë në vështirësi sociale dhe ekonomike, u uroj që të gjejnë mbështetjen e institucioneve përkatëse.
 - Të sëmurëve, në shtëpi ose në struktura të kujdesit shëndetësor, u uroj që të ndihen se trajtohen si njerëz dhe jo si numra.
 - Personave të moshuar dhe të vetmuar që ndjejnë humbjen e shkakuar nga mërgimi në masë, u uroj që të gjejnë ngushëllim në mbështetjen e bashkësisë.
 - Mërgimtarëve që jetojnë larg tokës dhe shtëpisë së tyre, u uroj që të mos e humbasin dashurinë për atdheun e tyre dhe shpresën për një kthim të mundshëm të lehtësuar nga kushte më të mira të jetesës.
 - Të burgosurve u uroj që të shpresojnë edhe një herë në një jetë të ndershme dhe në një shans të dytë.
- Urimet më të mira për të gjithë. Gëzuar Krishtlindjet dhe një 2025 plot shpresë dhe gëzim.

† **Angelo Massafra O.F.M.**
Arqipeshkëv

KUMBONA E SË DIELLËS

Viti XXXVII, nr. 9/10 (582-583) Shtator - Tetor 2024